

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Hlavní události života císaře Fridricha Barbarossy

Kateřina Kubínová

Plzeň 2014

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra historických věd

Studijní program: Historické vědy

Studijní obor: Obecné dějiny

Bakalářská práce

Hlavní události života Fridricha Barbarossy

Kateřina Kubínová

Vedoucí práce:

PhDr. ThLic. Drahomír Suchánek Ph.D. Th.D.

Katedra historických věd

Fakulta filozofická Západočeská univerzita v Plzni

Plzeň 2014

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použil jen uvedených pramenů a literatury.

V Plzni dne 24.4 2014

.....

Tímto bych chtěla poděkovat PhDr. ThLic. Drahomíru Suchánkovi, Ph. D. Th. D. za vedení práce, cenné odborné rady ke zpracování této bakalářské práce.

OBSAH

1. ÚVOD	1
2. NÁSTUP ŠTAUFSKÉ DYNASTIE	4
2.1. První léta Fridrichovy vlády	8
3. TAŽENÍ DO ITÁLIE	11
3.1. Římská jízda	11
3.2. Mocenské boje s Milánem.....	13
4. Z VRCHOLU MOCI KE ZTRÁTĚ VLIVU V SEVERNÍ ITÁLII	18
4.1. Papežské schizma	18
4.2. Situace v Evropě a uvnitř říše	21
4.2.1.Italské tažení směřované proti papeži Alexandrovi III.	22
4.2.1.1.Jednání s papežem Alexandrem III.	28
5. ZMĚNY V ŘÍŠSKÉ POLITICE	30
5.1. Spor s Jindřichem Lvem.....	31
5.2. Poslední tažení do Itálie.....	34
5.3. Třetí křížová výprava.....	37
5.3.1.Cesta do Svaté země	38
5.4. Situace v říši po smrti Fridricha Barbarossy.....	42
6. ZÁVĚR	43
7. SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ A LITERATURY	45
7.1. Prameny	45

7.2. Monografie	45
7.3. Odborné studie.....	46
8. RESUMÉ	47

1. ÚVOD

Ve své bakalářské práci se zabývám životem středověkého císaře Fridricha Barbarossy, zejména jeho vládou od roku 1152 a jeho vztahem k papežství v průběhu jeho působení jako římský císař. Důvodem vybrání tématu je silná osobnost panovníka, který svou politikou vytvořil celistvou říši, kterou začal nazývat Svatou říší římskou. Byl pozoruhodným vojevůdcem během svých četných tažení do Itálie a své zkušenosti pak dokázal zužitkovat během třetí křížové výpravy. Fridrich také zápasil během své vlády s papežstvím, což se snažím vystihnout ve své práci.

Fridrich nastoupil na říšský královský trůn v neutěšeném období rodových spleťostí v roce 1152 po svém strýci Konrádu III. štaufsko-welfský vzájemný odpor panoval na říšském území již několik let a právě od nového krále se očekávalo urovnání konfliktů mezi rody, čemuž napovídal jeho štaufsko-welfský původ. Fridrich byl silnou osobností středověku a zasadil se o konsolidaci říše včetně severní Itálie, proto většinu času své vlády strávil na italském říšském území, kde obnovoval a posiloval svůj vliv. Dlouhé setrvání daleko od německé říše způsobil i dlouholetý boj s papežstvím. Fridrich neustále prosazoval svůj vliv v církevní sféře a chtěl nadřadit světskou moc nad církevní, proto bojoval několik let proti Alexandrovi III. během schizmatu v letech 1159-1177. Tento boj nakonec nevyhrál a boj s papežem dovedl do smíru, avšak jednoduchá počínání neměl ani s jeho nástupci. Ve vysokém věku a reakcí na události v Jeruzalémě se rozhodl přijmout kříž a podstoupit cestu do Svaté země. Veškerou organizaci pozemního tažení zajistil, včetně diplomatického vyjednání průchodů. Během své vlády prokázal, jak obratně dokáže vézt diplomatická jednání. Zavedl také na říšském území nový způsob lenního systémů. Poměry v říši nastavil tak, aby rodové vztahy byly urovnány a netvořily hrozby pro chod říše.

Osobností Fridricha Barbarossy se zabývá velké množství německých historiků, proto díky nim je téma rozsáhle zpracováno. Mezi významnější patří Odilo Engels či Knut Görich. V českých poměrech se pojednává o Fridrichovi v kontextu českých dějin především ve vztahu s Vladislavem II., jako tomu činí historik Jiří Žemlička.

Cílem této bakalářské práce bylo zachycení hlavních počínání středověkého císaře, zejména konsolidace vztahů na říšském území a vysvětlení císařova sporu s papežstvím a vystižení hlavních bodů sporu s papežem Alexandrem III.

Práci jsem rozdělila do čtyř částí, ve kterých jsem se snažila zachytit všechny důležité momenty v Barbarossově životě. V první kapitole se zaměřuji na počínání štaufského rodu na německém území a vzestup jejich moci. Chronologicky postupuji od císaře Lothara III. k boji s Konrádem III. až k nástupu Fridricha Barbarossy a okolnostem jeho korunovace. Dále se pak mapuji jeho první kroky, které podnikl jako král římské říše, včetně jeho počínání při konsolidaci rodových vztahů. V průběhu kapitoly práce zdůrazňuji důležité milníky jeho vlády a okolnosti jeho císařské korunovace. Další část práce věnuji italským tažením, jejich okolnostem a výsledkům. Analyzuji především mocenské boje s lombardskou metropolí Milán. Hlavní část mé práce bude tvořit kapitola věnující se papežskému schizmatu vzniklému v roce 1159 a konfliktem s papežem Alexandrem III. V poslední kapitole se pak budu zaměřovat na politické změny, které císař učinil, a v podkapitole přiblížím třetí křížovou výpravu pod Fridrichovým vedením. V závěru pak krátce zhodnotím počínání jeho nástupce Jindřicha VI.

Při psaní této práce jsem použila biografické metody, protože se zabývám zejména jednou osobností. Postupovala jsem převážně progresivně, na základně chronologicky řazených historických událostí, při čemž jsem užila diachronní i synchronní metodu. V některých částech jsem užila metodu dedukce. K vytvoření práce jsem využila především nepřímou metodu, jelikož jsem se opírala o poznatky historiku, které dané téma zpracovali a

faktograficky mají podložené poznatky. V průběhu práce se objevuje komparativní metoda, zejména v porovnání názoru několika autorů.

Ke zpracování daného tématu poslouží odborné publikace zahraničních i českých historiků, z nich pro mě stěžejní je zejména monografie Ferdinanda Oppla, dále odborná publikace Francise Rappa. K utřídění informací jsem použila letopis Vincenciův, který podrobně popisuje první mocenské boje proti Milánu. K otázce počínání Fridricha v třetí křížové výpravě použiji publikaci Christophera Tyermana, k doplnění pak Ansbertovu kroniku.

2. NÁSTUP ŠTAUFSKÉ DYNASTIE

Rod, který se dostal k moci v roce 1138, pocházel z Bavorska, kde jeho příslušníci pobývali jako družiníci císaře Jindřicha II. ze saské dynastie Otonů. Dodržovali ústřední motivy šlechtické politiky této doby vystavěním hradu Hohenštauf, od něhož je odvozeno jejich rodové jméno Štaufové. Postupně si vybudovali mocenské postavení, završené získáním švábského vévodství. To obdržel Fridrich I. Švábský jako léno od císaře Jindřicha IV. ze sálské dynastie, čehož dosáhl svou zdatností a loajalitou k císaři. Dopomohlo tomu zasnoubení a následný sňatek s císařovou dcerou Anežkou. Po smrti Fridricha v roce 1105 následnictví ve švábském vévodství přešlo na stejnojmenného Fridrichova syna, zvaného Jednooký. Rok po manželově smrti byla Anežka provdána za Leopolda III. Babenberka, čímž se rozvinuly těsné vazby mezi Babenberky a Štaufy.¹

Sňatkem s Anežkou Sálskou si Fridrich posílil dědičné nároky na císařský trůn a doufal, že přejdou na jeho syna. Po smrti císaře Jindřicha V. v roce 1125 bylo říšské nástupnictví nejasné. Císař neměl se svou chotí anglickou královskou dcerou Matyldou potomky. Nároky na trůn si dělal Fridrich II. Švábský, jenž byl císařem dříve jmenován za správce říše. Dalším, kdo se stavěl do příslušné pozice císařského následníka na základě sňatku s Anežkou, matkou štaufských bratrů Fridricha a Konráda, byl Babenberk Leopold III. Posledním významnějším kandidátem na říšský trůn byl Lothar, vévoda saský, jehož považoval za vhodného uchazeče mohučských arcibiskup Adalbert, jenž sehrál při volbě klíčovou roli. Již ve zvací listině k volbě vyjadřoval svůj protisálský postoj a tím pádem i protištaufské smýšlení.² Ve svobodné volbě byl i jeho zásluhou zvolen Sas Lothar ze Supplinburgu.³ Fridrich volbu uznal, odmítl však složit lenní přísahy, jelikož se považoval za dědice sálské dynastie, čehož se nechtěl vzdát. Sálské

¹ ŽEMLIČKA, Josef, *Čechy v době knížecí 1034–1198*, Praha 1997, s. 232.

² OPLL, Ferdinand, *Friedrich Barbarossa: císař a rytíř*, Praha 2001, s. 30.

³ BERNHEIM, Ernst, *Lothar der Sachse und Konrad III*, In: *Historische Zeitschrift*, Bd. 35, H. 2, 1876, s. 209-229.

statky se také staly předmětem sporu. Jednalo se o území kolem Rýna, které si rozdělili bratři tak, že území na pravém břehu připadlo Konrádovi a levý břeh Fridrichovi. Narazili však na odpor ze strany krále Lothara, který k vyřešení situace svolal sněm do Řezna roku 1125, kde došlo k ujednání, že Lothar ovládne všechny tyto dědičné statky. Odpor bratrů vyvolal uvalení říšské klatby na jejich osoby. Situace se vyostřila roku 1127 po návratu Konráda Štaufského ze Svaté země, když byl zvolen vzdorokrálem.⁴ Na jeho straně stála část svobodných říšských měst a vévodství švábské. Ke změně situace došlo, když se Konrád v roce 1128 rozhodl táhnout do Itálie, kde si činil nároky na statky hraběnky Matyldy Toskánské, o což se pokoušel již císař Jindřich V. po její smrti v roce 1116.⁵ Konrád byl sice roku 1128 korunován milánským arcibiskupem Anselmem V. v Monze v chrámu sv. Ambrože italským králem, ale vliv si zde udržel jen do roku 1130. Lothar využil jeho nepřítomnosti v říši a zaútočil na silná štaufská města Norimberk a Špýr, čímž umocnil spor mezi rody Štaufů a Welfů, který následně ovlivňoval poměry po dobu dalších desetiletí.

Král Lothar plánoval v počátcích své vlády podniknout římskou jízdu, jejímž cílem by byla korunovace z rukou papeže. Vhodný okamžik se naskytl při problémech vzniklých v Římě po smrti papeže Honorie II. v roce 1130, kdy proběhla nejasná volba jeho následovníka. Mezi kardinály se projevila rivalita mezi rodinami Pierleoniů a Frangipaniů, což zapříčinilo neshody při volbě. Šestnáct kardinálů na straně Frangipaniů si zvolilo novým papežem Řehoře Papareschiho, který přijal jméno Inocenc II. Stoupenci druhého rodu se volby neúčastnili, vzbouřili se a přistoupili k volbě vlastního zástupce Petra Pierleona s přijatým jménem Anaklet II. Anakleta neuznávala většina křesťanstva, podporovali ho však Normané, kvůli čemuž trvalo schizma osm let. Lothar jako významná osobnost s královským titulem říše římské se postavil na stranu Inocence II., a proto také roku 1132 konečně uspořádal římskou výpravu, jejímž cílem bylo

⁴ Tamtéž, s. 43.

⁵ OPLL, Ferdinand, *Friedrich Barbarossa*, s. 31.

prosazení Inocence II., svržení Analekta II, a zároveň zisk císařské koruny. Navzdory podpoře říšského vládcе schizma vyřešil až zvolený nástupce Viktor IV. po Anakletově smrti v roce 1138. Ten se téměř ihned poddal Inocenci II.⁶

Lothar svého cíle dosáhl dovršením císařské korunovace z rukou papeže Inocence II. v roce 1133. Po návratu do říše musel řešit neustálé rodové nepokoje. Velmi přátelský vztah císař Lothar udržoval s vévodou saským a bavorským Jindřichem Pyšným, jenž byl nejvýraznější osobností welfského rodu. Výsadního postavení u panovníka dosáhl sňatkem s Gertrudou Saskou, císařovou dcerou. Společně podnikli Jindřich a císař Lothar tažení zaměřené proti štaufským bratrům. Cílem bylo poslední město silného štaufského odporu Ulm, který v roce 1134 nakonec pokořili. Bratrům nezbývalo než se podrobit. Nejprve na jaře švábský vévoda Fridrich, poté na podzim vzdorokrál Konrád. Po příslibu účasti na následném plánovaném tažení do Itálie byli vzati na milost. Za poslední dva roky života tak Lothar dosáhl dohody se Štaufy, čímž došlo k obnovení míru v říši.⁷

Po jeho smrti v roce 1137 nedaleko Reutte v Tyrolsku, byl naplánován řádný volební sněm na květen roku 1138. Císař Lothar si za svého života jako následníka určil Welfa Jindřicha Pyšného, ale štaufská knížata se rozhodla mít vše po svou kontrolu, a svolala tajný sněm již na březen téhož roku do Koblence, kam Jindřich Pyšný přizván nebyl. Sněmu se účastnil i papežský legát Theodwin, což umožnilo volbu nového krále. Dne 7. března 1138 byl zvolen německý král, následně pak korunován v Cáchách. Konrád III. Jindřich Pyšný tuto volbu neuznal, z důvodu jeho nepřítomnosti. Reakce Konráda na vzniklou situaci byla jednoznačná, když odejmul Jindřichovi jeho říšská léna. Saské vévodství přiřkl Albrechtu Medvědovi, původem z Askánského rodu, a vévodství bavorské udělil v léno Leopoldu IV. z rodu Babenberků. Jindřich Pyšný měl nadále podporu a loajalitu v odňatých územích, což vedlo ke všeobecným nepokojům, které trvaly několik let.

⁶ KOWALSKI, Jan Wierusz, *Encyklopedie papežství*, Praha 1994, s. 85-86.

⁷ OPLL, Ferdinand, *Friedrich Barbarossa*, s. 33.

Navíc odpor na území jižního Německa udržoval jeho bratr Welf VI. V táhlých bojích proti Štaufům pokračoval po jeho smrti v roce 1139 Jindřichův syn Jindřich Lev. Pozice v Sasku byla neotřesitelná, a tak Konrád musel přistoupit na opětovné převedení vévodské hodnosti na Jindřicha Lva na sněmu ve Frankfurtu v roce 1142. Poté, co Jindřich přistoupil na mír s králem.⁸ Bavorsko, o které Jindřich Lev stále silněji usiloval, připadlo po smrti Leopolda IV. v roce 1141 jeho bratru Jindřichu Jasomirgottovi, který byl zároveň od roku 1140 falckrabětem rýnským a poté markrabětem rakouským. Jeho politickým tahem byl sňatek s Gertrudou, vdovou po Jindřichu Pyšném, díky kterému odlehčil napětí mezi rody Babenberku a Welfů.

V této době se dochovaly první zmínky o Konrádově synovci Fridrichovi⁹, zejména v listinách, kde je signatářem. Významnějších činů tento budoucí král dosáhl v druhé křížové výpravě, kterou podstoupil po boku krále Konráda III. Na pouť do Svaté země, která byla vyhlášena papežem Evženem III. v roce 1146, přistoupil Konrád III. po nátlaku Bernarda z Clairvaux, cisterciáckého mnicha s výbornými řečnickými schopnostmi. Společně s ním přijala kříž celá řada říšských knížat, včetně českých oddílů v čele s knížetem Vladislavem II. Na křížovou výpravu se Fridrich vydával už jako jmenovaný vévoda švábský a alsaský. Během putování do Svaté země se projevil vůdcovské přednosti a politický talent mladého vévody Fridricha. Celá křížová výprava však nevedla k výraznému úspěchu a mohla být považována spíše za porážku. V říši však začala panovat politicky neutěšená situace, když během putování ze Svaté země došlo k podepsání smlouvy s byzantským králem Manuelem za přítomnosti švábského vévody Fridrich. V této době se Fridrich oženil se svou první manželkou Adélou, dcerou Diepolda z Vohlburgu, čímž si upevnil svou pozici ve Švábsku a rozšířil ovládané území směrem na východ.¹⁰

⁸ MÜLLER, Helmut M, *Dějiny Německa*, s. 47.

⁹ Nazýván je Barbarossa podle svého rudého vousu. Nazývat ho tak začali Italové.

¹⁰ OPLL, Ferdinand, *Friedrich Barbarossa*, s. 39.

Nástupnictví zajistil Konrád III. již před křížovou výpravou, když nechal zvolit německým králem svého syna Jindřicha na frankfurtském sněmu v roce 1147. Říšský nástupce však zemřel dříve než jeho otec v polovině roku 1150. Tato skutečnost posílila Fridrichovu pozici na dvoře. Konrád sice předal říšské insignie Fridrichovi v únoru 1152 a vyslovil přání o jeho nástupnictví, to však nebylo dostačující. Jako jediný římský král Konrád nedosáhl císařské korunovace a nemocný roku 1152 zemřel.¹¹ Fridrich ihned začal vyjednávat s říšskými knížaty obdobně jako Konrád o několik let dříve. Jeho činy mu zajistily výhodnou pozici při volebním sněmu, který se uskutečnil ve starobylém falci na Mohanem, jehož průběh řídil mohučský arcibiskup Jindřich. Svou pozici před kurfiřty obhájil a dne 4. března 1152 byl zvolen novým králem, následně pak korunován v Cáchách z rukou kolínského arcibiskupa Arnolda. Pro jeho welfský původ po matce Juditě Welfské se doufalo o ukončení sporu mezi Welfy a Štaufy, což také patřilo k cílům nového krále Fridricha I.¹²

2.1. První léta Fridrichovy vlády

První Fridrichovy kroky vedly k obnovení královské autority, proto podnikl okružní jízdu říší, při níž řešil lokální spory a upevňoval své postavení a získával autoritu. Mezi první královské cíle patřilo nejen rychlé uspořádání tažení do Itálie, jehož účelem byla císařská korunovace, ale i urovnání štaufsko-welfských vztahů. Hned v květnu roku 1152 svolal říšský sněm do Merseburgu, kam pozval velké množství jemu podřízených knížat včetně českého vévody Vladislava, který mu projevil svou nepřízeň neúčastí a vyslal za sebe zástupce biskupa Daniela z Prahy. Dále se na sněm vypravil Oldřich, syn bývalého českého knížete Soběslava I., který měl přislíbit větší finanční obnos novému králi za to, že mu udělí české knížectví v léno.¹³ Na tuto nabídku král přistoupil a návrat přislíbil pod finančním urovnáním.

¹¹ ŽEMLIČKA, Josef, *Čechy v době knížecí*, s. 234.

¹² OPLL, Ferdinand, *Friedrich Barbarossa*, s. 41-42.

¹³ *Letopis Vincenciův a Jarlochův*, Praha 1957., s. 64.

Podobně jednoduše vyřešil problém dánského nástupnictví a vydobyl si důležitost u říšských sousedů.

Vzápětí se pustil do urovnávání spleťových rodových sporů. Na sněmu vneslo své údajné nároky mnoho říšských velmožů. Jedním z nich byl saský vévoda Jindřich Lev, který si nárokoval území hraběte z Winzenburgu, avšak o území usiloval i Askánec Albrecht Medvěd. Spor byl vyřešen až na sněmu konaném ve Würzburgu, kde bylo winzenburské dědictví přiděleno Jindřichu Lvovi. Ten dále s největší urputností požadoval bavorské vévodství, které bylo dříve Welfům odejmuto. Nový král se zasazoval o narovnání rodových vztahů a vévodství mu přislíbil. Nejprve se však musel vypořádat s Jindřichem Jasomirgottem, který měl bavorské vévodství uděleno již od císaře Konráda III. K posunu v jednáních došlo na sněmu v Goslaru roku 1154, kde bylo vévodství přisouzeno Jindřichu Lvovi, avšak Jindřich Jasomirgott nebyl přítomen, a tak se předání dále odsunulo. Na uvedeném sněmu v Goslaru došlo rovněž k otevřenému projevu přízně ze strany Fridricha Barbarossy ke strýci Welfu VI, což ztvrdil udělením markrabství toskánského, vévodství spoletského a principátu sardinského pod jeho správu. Přerozdělování území pokračovalo. Dalším krokem bylo svěření burgundského území do správy Bertolda ze Zähringenu, čímž se král snažil urovnat vztahy s tímto rodem, které byly značně napjaté. Avšak všemi postupy si vévody a celé rody nepřibližoval. Propůjčení Budyšínska míšenskému markrabímu Konrádovi Wettinskému nepostavilo na jeho stranu českého knížete Vladislava II. Území od roku 1136 patřilo mezi statky, jež spravoval český kníže. Celkově však většina provedených změn přinesla zřetelné úspěchy, završené vyhlášením zemského míru, tzv. landfrídu v Ulmu. Svým počínáním panovník navázal také na sálskou tradici a otevřeně se přihlásil k silnému císařství.¹⁴

Jediným závažným problémem se ukázal králův zásah při volbě arcibiskupa v Magdeburku. Fridrich přesvědčil jednu stranu k volbě

¹⁴ OPLL, Ferdinand, *Friedrich Barbarossa*, s. 49.

Wischmana. Pozice papežství však nebyla příliš stabilní, což Evžena nutilo poněkud utlumit svoji nespokojenost s magdeburskou volbou. V Římě probíhaly nepokoje vedené Arnoldem z Brescie, které nakonec donutili papeže město opustit.¹⁵ Neutěšenou situací v Římě byl zneklidněn i Fridrich, proto zintenzivnil jednání s papežem skrze svého vyslance Ulricha, hraběte z Lenzburgu. Ve společných rozhovorech dospěli na přelomu let 1152-53 ke smlouvě, která byla ratifikována v březnu 1153 v Kostnici. V této tzv. kostnické smlouvě se panovník zavazoval podporovat římskou církev proti hnutí římských měšťanů, sicilskému králi Rogerovi a eventuální byzantské expanzi do Itálie. Na oplátku papež přislíbil Fridrichovi císařskou korunovaci a exkomunikaci nepřátel říše a podíl na zásahu proti Byzantincům. Díky kostnické smlouvě se vztahy s papežstvím velice zlepšily, ačkoli otázka týkající se legitimity magdeburské volby vyřešena nebyla. Definitivní konec problému nastal až po smrti papeže Evžena III. a s nástupem Anastasia IV., který přistoupil na ústupky panovníkovi v otázce této volby.¹⁶

Po uzavření smlouvy Fridrich opravdu přecházel k realizaci úmluv. Nechal se rozvést s Adélou, důvodem bylo blízké příbuzenství, avšak skutečnými plány Fridricha bylo politicky rozšířit svou moc. Od poloviny roku 1153 se král věnoval přípravám italského tažení, jehož hlavním cílem bylo dosažení císařské korunovace z rukou papeže v Římě. Fakt, že po dlouhou dobu nebyl římskoněmecký král v Itálii přítomen, znamenal oslabení vlivu říše v severní Itálii. Díky zásahu sicilského krále Rogera, který vyhnal obyvatele Apulie, došlo na jednání apulijských knížat s Fridrichem, který je přinutil zúčastnit se jeho římské jízdy. Fridrich tak měl potřebu vztahy v Itálii urovnat a posílit říšskou moc.

¹⁵ KOWALSKI, Jan Wierusz, *Encyklopedie papežství*, s. 87.

¹⁶ OPLL, Ferdinand, *Friedrich Barbarossa*, s. 52.

3. TAŽENÍ DO ITÁLIE

Jízdy podnikané na území Lombardie měly především sloužit ke konsolidaci místních poměrů. Karel Veliký dobyl území Lombardie a od té doby je pevně připoutáno k říši, avšak správa tohoto území nebyla vždy silná. Barbarossovým cílem bylo pevné připoutání severní Itálie k říši. Chtěl zde upevnit správní systém. Doposud zde fungoval systém popsany Otou z Fresingu, strýcem Fridricha, „*od přechodu římské říše do rukou Franků je až do dnešních dnů zvykem, že králové, rozhodnou-li se k tažení do Itálie, vyšlou tam nejprve několik zkušených mužů ze svého okolí. Ti projíždějí malými i velkými městy a vymáhají poplatek, který náleží králi a místní obyvatelé je nazývají fórum.*“¹⁷ V této tradici pokračoval i císař a několikrát se setkal s odmítnutím fórum zaplatit. To byl také jeden z důvodů, proč se na území severní Itálie vydával. Chtěl vztahy na tomto území urovnat a nastolit poslušnost měst a odstranění hegemoniálních snah Milána. Poté chtěl postupovat a ovládnout postupně jižní Itálii a Sicílii, avšak neshody s papežem Alexandrem III. ho držely neustále na území Lombardie a nutily bojovat proti spiknutí lombardských měst. Fridrich se zdržoval v Itálii často, v první fázi vlády strávil na italském území více času než v říši, avšak když bylo potřeba, svou politikou usměrnil i říšské problémy.

3.1. Římská jízda

Jak bylo ujednáno na sněmu ve Würzburgu v roce 1152, počátek italského tažení byl stanoven na rok 1154. Fridrich vytáhl se skromnějším vojskem 1800 rytířů přes Brennský průsmyk do Itálie.¹⁸ Jeho doprovodem byla nejmocnější říšská knížata, včetně saského vévody Jindřicha Lva a Fridricha, syna krále Konráda III.¹⁹ Již koncem listopadu rozbil tábor v Roncaglii, kde uspořádal první říšský sněm na italském území. Zde se setkal s nejdůležitějšími zástupci církve, šlechty a měst říšské Itálie.

¹⁷ Otto of Freising, Gesta II, 13-15.

¹⁸ Tamtéž, s. 54.

¹⁹ Letopis Vincenciův a Jarlochův, s. 64.

Objevují se zde první stížnosti na politiku měst, která byla vedena především proti okolní šlechtě a vlastnímu biskupovi. Do přední pozice hegemoniálního snažení se postavil Milán a jeho spřátelené město Tortona. Panovníkovým cílem bylo obnovení lenních vztahů, které byly prosazovány za vlády císaře Lothara III. Fridrich však neměl dostatečně silné vojsko na přímou konfrontaci se sílícím Milánem, proto se zaměřil na okolní slabší města. Nejprve postupoval proti Chieri a Asti, které se zdály být snadnějším terčem a kde se spojil s mocnými velmoži měst, monteferratským markrabětem Vilémem a Anselmem, biskupem v Asti. Města získal bez boje a nechal je vypálit. Počátkem roku 1155 se zaměřil na spojence Milána Tortonu, kterou obléhal 9 týdnů. Město se nakonec vzdalo. Obyvatelům byly darovány životy, z města se však museli odstěhovat, jelikož bylo vypleněno, čehož se ujali obyvatelé Pávie, kteří Tortonu považovali za svého protivníka kvůli politickým zájmům. Panovník měl již v říšské Itálii upevněné postavení, zasáhl do místních poměrů a postavil se na stranu protivníků Milána, avšak milánští potvrdili svou silnou pozici a na přelomu června 1155 začali pracovat na obnově města Tortona. Barbarossa v té době však již byl na cestě do Říma přes Toskánsko a nemohl s touto situací nic dělat. Během cest se projevovaly v zaslanych poselstvích zřejmé neshody mezi papežskou kurií a panovníkem. Jejich neshody panovaly zejména v otázce suverenity nad klášterem Farfa. Fridrich požadoval odstranění malby zobrazující Lothara III. jako leníka.

Průchod do Říma pro císařské vojsko nebyl lehký. V Římě panovaly nepokoje a obyvatelé nechtěli dopustit přítomnost říšského krále. I přes to dne 18. června 1155 v chrámu sv. Petra v Římě proběhla slavnostní císařská korunovace. Již při obřadu Fridrich zadal nepatrnou záminku sporu s papežstvím, když odmítl podniknout službu, kterou v minulosti vykonal Lothar. *„Nechtěl vést za uzdu papežova koně na místě, kde Jindřich III. sesadil tři papeže najednou.“*²⁰ I přes počáteční odpor štolbu vykonal. Ihned

²⁰ RAPP, Francis, *Svatá říše římská národa německého: od Oty Velikého po Karla V.*, Praha 2007, s. 137.

po slavnostní korunovaci vypukly v Římě nepokoje namířené proti papeži, vyjadřující nesouhlas s císařskou korunovací, a proto se do večera Fridrich s vojsky z Říma stáhl.

Císař podnikl dále cestu skrze střední Itálii, za účelem upevnění své moci na co největším říšském italském území. Trest postihl město Spoleto, které zaplatilo fodrum²¹ falešnými penězi, a tak bylo dobyto a následně zničeno. K setkání s byzantským poselstvím došlo poblíž Ancony v srpnu 1155, kde byl císař vyzván k připojení k utvořenému spolku proti sicilskému králi. Nabídku císař prozatím odmítl. Zde se císař dozvěděl o odporu kladeném ze strany Milána a obnově města Tortony. Současně se začaly tvořit koalice proti němu na německém území. Vydal rozkaz k rozpuštění vojska a návratu domů. Cestoval přes Rimini na veronské území, kde se rozhodl s knížaty vyhlásit klatbu nad Milánem. Odepřel Milánu právo ražby mincí, odebral cla a všechny regália.²² Tím, že Cremoně udělil právo ražby mincí, získal na svou stranu proti Milánu dalšího spojence.²³ Poté pokračoval zpět na německé území.

3.2. Mocenské boje s Milánem

Císař svou moc v Itálii zcela neprosadil, jelikož si nepodrobil Milán, ale připravil si podmínky na další zásahy pokračující o tři roky později. Po návratu do říše svolal všeobecný sněm do Würzburgu roku 1156, kde oslavoval promyšlený politický tah v podobě sňatku s dědičkou hrabství burgundského Beatrix. Proběhla zde také tajná jednání mezi císařem a kancléřem českého vévody Gervasiem za přítomnosti pražského biskupa Daniela. Dospěli k dohodě, která zaručovala pomoc českých vojsk na tažení proti Milánu a na oplátku císař přislíbil královskou korunu a navrácení Budyšína.²⁴ Následovalo konečné vyřešení otázky bavorského vévodství,

²¹ Poplatky podobné daním.

²² *Letopis Vincenciův a Jarlochův*, s. 201.

²³ KOEPLER H., *Frederick Barbarossa and the Schools of Bologna*, In: *The English Historical Review*, October 1939, Vol. 54, No. 216, s. 577-607.

²⁴ *Letopis Vincenciův a Jarlochův*, s. 68.

keré bylo uděleno Jindřichu Lvovi, což bylo ujednáno na sněmu v Řezně roku 1156. Bavorská východní marka byla vyčleněna a uvedena jako samostatné vévodství pod správou Jindřicha Jasomirgotta.²⁵ Welfové a Babenberkové nadále podporovali císařskou politiku se záměrem posílení pozic říšských knížat.

Po konsolidaci poměrů v říši se Fridrich upnul na uskutečnění naplánovaného italského tažení. I přestože se Milán ocital v klatbě, nadále podnikal expanzivní politiku. Císař proto začal schraňovat své spojence proti lombardské metropoli. Na sněmu v Ulmu v únoru 1157 upevnil zemský mír vydaný v roce 1152 a naplánoval začátek tažení na rok 1158. Všechna říšská knížata potvrdila svou účast na sněmu ve Wormsu téhož roku. Zde byli i přítomni zástupci lombardských měst Pávie, Lodi, Novary a Coma, která stála proti Milánu. V červnu 1157 vyslal císař českého biskupa Daniela do Uher, aby přivedl dceru Gejzy II. Alžbětu ke sňatku s jeho synem Fridrichem a zajistil posily na italské tažení. Císař byl nucen podniknout ještě vojenský zásah do Polska proti Boleslavu IV. Polský kníže odmítal postoupit podíl na vládě svému bratru Vladislavu Slezkému zvanému Vyhnanec. Barbarossu velice rozlítilo, že neuznal lenní svrchovanost říše a nezaplatil stanovený tribut. Vojsko v čele s českými knížaty Vladislavem a Děpoltem drancovalo zemi až Poznani, kde Boleslav neodolal silné armádě a ustoupil. Boleslav přistoupil na císařovi podmínky, zaplatil vysokou pokutu a přislíbil účast polských těžkooděnců na italském tažení, čímž se opět císařova armáda rozšířila. Významné podpoře tažení se Fridrichovi dostalo zejména po událostech v roce 1156, kdy se sicilský král Vilém I. utkal s Byzantinci, které u Brideše pokořil. Po této události se papež Hadrián IV. přiklonil k uzavření smlouvy s Vilémem I. známé jako smlouva z Beneventa.

V lednu roku 1158 se Fridrich s vojskem vypravil přes falc Goslar do Řezna, kde došlo ke zveřejnění dosud tajné úmluvy mezi ním a Vladislavem. „*a pan císař ozdobil 11. ledna jmenovaného knížete za jeho*

²⁵ ŽEMLIČKA, Josef, *Čechy v době knížecí*, s. 235.

*věrné služby přede všemi svými knížaty královskou korunou, a učiniv ho z knížete králem...*²⁶ Vladislav až poté na sněmu v Praze oznámil své úmysly kněžstvu a setkal se s vlnou nevole. Hlavním důvodem bylo, že jednání proběhlo bez jejich vědomí a schválení. Svým projevem na tomto sněmu však získal na svou stranu panskou mládež, která začala zbrojit na pomoc císaři.

Před putováním samotného vojska byli vysláni legáti, kteří dojednávali podmínky pro rychlý postup císařské armády. Do rukou těchto legátů Rainalda z Dasselu a Oty z Wittelsbachu města skládala přísahu věrnosti. V předstihu vyrazila česká vojska, která se stala všeobecnou hrozbou, před níž obyvatelé alpských krajín raději utíkali. Drancovali krajinu a odnášeli si uloupené kořisti. Říšské vojsko se shromáždilo v Augšpurku, odtud se vydalo přes Brennenský průsmyk a před údolí Adiže do Tridentu až ke Gardskému jezeru. Díky práci vyslaných říšských legátů byly první průchody měst poměrně rychlé. Postupně si podrobili většinu měst včetně dříve odporující Brescie, kde došlo ke spojení s českým vojskem. Milánští zde byli již opakovaně předvoláváni před císařský soud, tentokrát se dostavila delegace, která nabízela zaplacení finanční pokuty, kterou však císař odmítl. K prvním bojům mezi vojsky došlo u řeky Addy, kterou bylo velice těžké přebrodit. Císařské oddíly ji i přes výrazné ztráty překročily a dobyly klíčové centrum odporu pevnost Trezzo, hrad patřící doposud milánským obyvatelům. Dál tažení pokračovalo k městu Lodi, které společně s městem Como rozbořili milánští a obyvatelé měst uvedli do svého poddanství.²⁷ Lodští se obrátili s žádostí o pomoc na císaře, který zareagoval uvalením klatby na město Milán. Do milánské opozice se postavilo mnoho italských měst např. Janov, Florencie, Řím či Lucca. Od 8. srpna začalo císařské vojsko obléhat brány Milána. Armádu rozdělil Fridrich do sedmi sborů, aby každý z nich střežil jednu ze sedmi městských bran. Sám císař se se svým

²⁶ BLÁHOVÁ, Marie; FROLÍK, Jan; PROFANTOVÁ, Naďa, *Velké dějiny země Koruny české I. Do roku 1197*, Praha 1999, s. 604.

²⁷ *Letopis Vincenciův a Jarlochův*, s. 78.

sborem usadil před hlavní bránou. I tak mělo císařské vojsko co dělat, aby v obležení vydrželo. Milán bojoval pomocí příkopů a opevnění okolo svých hradeb. Zaznamenány jsou úspěchy českého vojska, které napomohlo k odvrácení útoku proti sboru Fridrichova bratra Konráda, a zahnilo hrozící nebezpečí. Usmrčením vůdce milánských oddílů si Vladislav vysloužil respekt ze milánské strany i ze strany císaře. Poukazuje na to fakt, že na bránu sv. Dionýsa, kterou střežily české oddíly, již neproběhl žádný útok.

Na začátku srpna, když už nebyli schopni obyvatelé Milána dále bránit hradby, snažili se vyjednávat. O zprostředkování požádali český oddíl v čele s králem Vladislavem II. Žádali ho, aby vyjednal milost od císaře. Ten začal situaci projednávat se svou radou a 12. srpna 1158 dospěli ke konečným podmínkám pro město Milán. Kapitulace Milánu byla dosti pokořující, jelikož město muselo zaplatit vysokou pokutu, byla jim odňata regália, samotné městské hradby zůstaly nadále zachovány.

Další cesta císaře vedla do Monzy, kterou osvobodil od milánské nadvlády a zde rozpustil většinu jednotek, včetně té české. Císař stvrdil korunovaci českého krále a požádal ho, aby pražský biskup Daniel zůstal po jeho boku kvůli jeho dobré italštině. Dne 11. listopadu 1158 zahájil velký sněm na Roncaglijských polích, kde se řešila především otázka uspořádání vztahů v severoitalských městech. Zásadním výsledkem sněmu bylo přijetí tří důležitých zákonů, které určovaly zavedení jurisdikce a výkonné moci říše, možnost císaře budovat na italském území falce a definici jednotlivých daní.²⁸ Funkce místních císařských konzulů a nové zákony nebyly přijaty kladně. Mnoho měst se postavilo na odpor včetně poraženého Milána. Město i císař se snažili hájit především vlastní zájmy a udržet si pozice. V dubnu roku 1159 milánští se opětovně zmocnili hradu Trezzo. Ihned co se o tom císař dozvěděl, odebral se poblíž Boloně, odkud prohlásil milánské za rebely a uvalil na ně znovu klatbu. Z důvodu přítomnosti menšího vojska však císař začal plenit pouze okolí Milána. Na popud svých rádců zaútočil

²⁸ OPLL, Ferdinand, *Friedrich Barbarossa*, s. 73.

Fridrich Barbarossa na Cremu, spřátelené město Milána.²⁹ K pozdějšímu obléhání dorazily posily z říše zejména Jindřich Lev a Welf VI. Obléhání se protáhlo na několik měsíců, jelikož Crema velmi vzdorovala. K obratu v boji došlo počátkem roku 1160, kdy byli nuceni obytné kapitulovat a císař dosáhl svého triumfu. Obyvatelům bylo dovoleno odejít a vzít si svůj majetek a královský hrad ve městě byl zničen. Poté císařovi cesty vedly na svolaný sněm v Pávii, kde se měl vyřešit problém s novou volbou papeže.

Fridrich Barbarossa stále bral jako prioritu boje proti Milánu. V dubnu v roce 1159 zahájil vojenské akce okolo Lodi. Zaměřoval se především na přerušení zásobování do města a také na obléhání přátelských měst Milána. Tažení proti Piacenze však selhalo a všechny operace byly na půl roku pozastaveny. Po přílivu posil byly na jaře 1159 akce obnoveny a na podzim císař dosáhl svého cíle a milánské si podmanil. Dosáhl toho díky úplnému přerušení dodávek zásob z okolních měst, čímž došlo k úplnému vyčerpání města. Vyjednávání zařizoval hrabě Guido z Biandrate, který se podílel již na předchozím vyjednávání. Milánští sami navrhli zničení hradeb a zaplacení pokuty. Dle rozhodnutí císaře nakonec obyvatelům byly darovány životy a odejmuta byla klatba, na jeho nařízená bylo nutné složení slibu věrnosti. Nečekaně přišel i rozkaz k vyklizení a totální devastaci města Milán.³⁰

²⁹ *Letopis Vincenciův a Jarlochův*, s. 92.

³⁰ OPLL, Ferdinand, *Friedrich Barbarossa*, s. 83-84.

4. Z VRCHOLU MOCI KE ZTRÁTĚ VLIVU V SEVERNÍ ITÁLII

V době dobytí Milána moc císaře na území Lombardie významně narostla. V rámci oslav triumfu nad Milánem se nechal Fridrich společně s manželkou Beatrix korunovat na italském území, jelikož postupně postoupili kapitulaci i poslední odolávající města Brescie a Piacenza. Fridrich prosadil opatření, které zahrnovalo rozmístění císařských podestů do lombardských měst, čímž byla vytvořena síť štaufské správy.

Mezi hlavní císařovy zájmy patřilo naplánování vojenského tažení proti Sicílii, což dokládala císařská listina, kterou vystavil Janovu v červnu roku 1162. Ke komplikacím došlo, když se střetla města Pisa a Janov, což císaře připravilo o společnou námořní podporu nutnou k sicilskému tažení. Říšští legáti byli postupně vysláni do střední Itálie, aby rozšiřovali říšský vliv. Tíživá situace se odehrávala na straně papežství, která ztěžovala císařské plány a doprovázela mocenský boj v Lombardii.

4.1. Papežské schizma

Po smrti papeže Hadriána IV. 1. září 1159 v Anagni, byla volba jeho nástupce znovu nejasná. Kardinálové se dělili na dva tábory, jedni z nich se zastávali císařské autority, druzí prosazovali nezávislost na Německu, čehož chtěli využít zejména spojenectvím se Sicílií. Druzí ze zmiňovaných hlasovali pro Rolanda Bandinelliho, což byl kancléř dosavadního papeže Hadriána IV. a měl již ze sněmu v roce 1157 nepříznivou zkušenost s císařem Fridrichem Barbarossou. Menšina kardinálů volila Oktaviána z Monticella, který se v minulosti vyznačoval proštaufským smýšlením. V této době neplatil žádný majoritní systém, a tak se volba rozhodovala dle přesvědčovacích metod kardinálů.³¹ Roland si zvolil jméno Alexandr III. a exkomunikoval svého protivníka, proto se císař rozhodl zasáhnout do situace a vyřešit rozkol dle svého uvážení tak, že svolal církevní

³¹ KOWALSKI, Jan Wierusz, *Encyklopedie papežství*, s. 88.

shromáždění do Pávie na počátek ledna 1160. Na synodu se však Roland nedostavil, z důvodu neuznání císařské autority a Barbarossova zásahu do církevních záležitostí. Zároveň jeho reakcí na vzniklou situaci byla císařova exkomunikace. Fridrich jako císař Svaté říše římské³² považoval svou korunovaci v Římě jako boží pověření vlády nad západním světem a cítil se jako nejvyšší světská autorita, proto prosadil na synodě v Pávii uznání Oktaviána. Všechna přítomná říšská knížata a duchovní přijali Oktaviána jako nového papeže se jménem Viktor IV.³³ Zároveň se shodli na uvalení klatby na papeže Alexandra III.³⁴

Císař ihned obeslal evropské panovníky svými posly se zprávou o přijetí nového papeže. Negativní reakce na uznání Viktora IV. přišly z Francie, Anglie a dokonce i z Uher, kde až doposud byla podporována císařská politika. Nejpříznivěji byl Viktor IV. logicky přijat na německém říšském území. Rozkolem v církvi se císař dostal do obtížné situace v Lombardii. Na Alexandrovu stranu se postavila lombardská metropole Milán, kde se shromažďovali jeho stoupenci. V těchto letech trvalo císařské obléhání Milána, během kterého se podařilo papeži Alexandrovi III. uprchnout z Říma přes Janov do Francie, kam se uchýlil pod ochranu francouzského panovníka Ludvíka VII. Tím pádem se v Římě usadil vzdoropapež Viktor IV.³⁵ Císař nejprve zvažoval svolání všeobecného koncilu a definitivní vyřešení rozkolu, avšak za těchto podmínek se přiklonil k dohodě s francouzským králem. Setkání bylo stanoveno na 29. srpna 1162.³⁶ Dle Fridrichovy korespondence německému episkopátu bylo zřejmé, že byl přesvědčen o konečném vyřešení schizmatu a uznání Viktora IV. Nepomýšlel na nezdar jednání s Ludvíkem VII, jenž se ocital v bezvýchodné

³² Fridrich jako první použil označení *Sacrum Imperii*, RAPP, Francis, *Svatá říše římská národa německého*, s. 169.

³³ Vzdoropapež nepřijal pořadové číslo V., jelikož svého předchůdce neuznával. KOWALSKI, Jan Wierusz, *Encyklopedie papežství*, s. 89.

³⁴ GELMI, Josef, *Papežové. Od svatého Petra po Jana Pavla II.*, Praha 1994, s. 113.

³⁵ SOMERVILLE, Robert, *Pope Alexander III and the Council of Tours (1163): A Study of Ecclesiastical Politics and Institutions in the Twelfth Century*, In: *The History Teacher*, November 1978, Vol. 12, No. 1, s. 132-134.

³⁶ OPLL, Ferdinand, *Friedrich Barbarossa*, s. 89.

situaci, jelikož Alexandr III. odmítal předstoupit na shromáždění. Na sjednané setkání Fridrich dorazil se zpožděním, jelikož po cestě zajišťoval přípravy na své sicilské tažení a protože císařova žádost odkladu jednání nebyla akceptována, musel se ujmout hájení císařových zájmů kolínský arcibiskup Rainald z Dasselu, který prosazoval císařův nárok na potvrzení kandidáta na papežský stolec. Zašel tak daleko, že řekl, „že jeho pán se nedělí s malými králi o právo jurisdikce na římskou říši.“³⁷ To mělo zřejmě za následek, že roku 1162 francouzský král oficiálně uznal Alexandra III. A rozhovory s Ludvíkem VII. zcela ztroskotaly.

Císař neměl starosti jenom ohledně papežského schizmatu, problémy se objevovaly i v říšské politice, když se Welf IV. přikláněl k proalexandrovskému postoji a přitom měl pod správou severní Itálii. Císař ztrácel kontrolu nad poměry v říši i kvůli nepřátelství s rodem Zähringenu. Nejprve odmítl ve volbě mohučského arcibiskupa Rudolfa ze Zähringenu a poté nechal ženevské biskupství podříditi říši, čímž bylo Zähringenům odebráno i právo investitury. Tento spor komplikoval i říšskou moc v Burgundsku, jehož správce Bertold IV. ze Zähringenu, který se přikláněl na francouzskou stranu a s ním i další hrabata včetně burgundského episkopátu. Otevřený spor s rodem Zähringenu vzplanul v Alsasku, kde byl napaden hrad Horburg. Místní potyčky byly brzo vyřešeny, avšak vztah Štaufů a Zähringenu byl na delší dobu narušen. Za císařova pobytu na německém území došlo na sněmu v Kostnici v listopadu 1162 k rozvodu Clementie z Zähringenu a Jindřicha Lva, kterého lze považovat za oporu dosavadní štaufské politiky.³⁸

Další pokusy o vyjednávání s vyslanci papeže Alexandra III. ztroskotaly, a tak se císař vydal opět před Brennerský průsmyk do Itálie bez většího vojenského doprovodu. Cílem tohoto tažení bylo upevnění říšské správy v severní Itálii. Vliv říše se díky Rainaldu z Dasselu prohluboval i do střední Itálie, proto císař vyzdvihoval jeho aktivity. Díky tomu mohl císař usilovně

³⁷ RAPP, Francis, *Svatá říše římská národa německého*, s. 139.

³⁸ OPLL, Ferdinand, *Friedrich Barbarossa*, s. 92.

pracovat na podrobných přípravách sicilského tažení. Podnikal významné kroky po boku vzdoropapeže Viktora IV. Tento postoj však neposiloval upevnění správy v severní Itálii. Rozkol na papežském stolci v Římě posílil města, která se uskupila do pevného spojení v čele s Veronou do tzv. veronské ligy. Císař se snažil zasáhnout proti tomuto uskupení a vyslal do Verony zástupce z měst Como, Cremona či Lodi, které mu byly nadále loajální, aby uklidnili situaci. Díky vzniku tohoto svazu měst byla tradiční cesta před Brennerem zablokována a císař musel hájit další alpské průsmyky, aby byl zajištěn bezproblémový průchod zpět do německé části říše.

Naději na ukončení papežského schizmatu nepřinesla ani smrt papeže Viktora IV., který zemřel 20. dubna 1164 v Lucce. Rainald z Dassel se situace obratně ujal a v Lucce bez konzultace s císařem prosadil nového vzdoropapeže Paschala III. Fridrich stál v bezvýhodné pozici a musel nového papeže uznat. S volbou se uzavřely jakékoli možnosti na rychlé vyřešení schizmatu.

4.2. Situace v Evropě a uvnitř říše

Císař byl nucen se vrátit zpět do říše, kde panovaly zmatky a spory mezi říšskými knížaty. Zároveň musel zásadně změnit politiku k západním státům. Vztahy s Francií po posledním nevydařeném jednání byly ve značném napětí. Sicílie byla semknutá s papežstvím uzavřenou smlouvou z Beneventa a stála pevně na straně papeže Alexandra III. Císař potřeboval zajistit oporu ve své politice proti Alexandrovi III, proto vyslal legáta Rainalda z Dasselu do Anglie, kde převažoval proalexandrovský postoj a spor krále a biskupa Tomáše Becketa, aby uzavřel a vyjednal sblížení obou rodů a přesvědčil anglického krále Jindřicha II. o uznání papeže Paschala III. Na královském dvoře v Rouenu na něj nebyl brán nijak zřetel, naopak byl označen za schizmatika. I přesto se mu podařilo dosáhnout spojenecké dohody, jež měla být ztvrzena dvěma sňatky. Královské dcery Eleonora a Matylda si měly vzít císařova syna Fridricha a vévodu Jindřicha Lva.

Samotný anglický král pak připustil uznání Paschala III.³⁹ Rainald z Dasselu se po návratu angažoval na říšském sněmu ve Würzburku, kde prosadil tzv. würzburské přísahy. V těch se císař a poté všechna knížata zavazovala, že nikdy neuznají papeže Alexandra III. a budou podporovat Paschala III. a jeho nástupce.⁴⁰ Císař nakázal povinné složení přísahy, proti čemuž se ohradila některá proalexandrovsky smýšlející knížata či preláti. Ti, co odmítli složit přísahu, byli zbaveni svých funkcí a v krajních případech Fridrich zasahoval vojensky. Tímto projevem se poprvé otevřeně postavil proti papeži Alexandrovi III.

Následující cesta do Cách v roce 1165 patřila mezi významné kroky v době schizmatu. Došlo zde k důležité události svatořečení Karla Velikého, jehož statky byly vyzdviženy na oltář. To vše se událo pod záštitou vzdoropapeže Paschala III.⁴¹ Tento krok lze považovat především za politický akt ze strany císaře. Ve Francii brali Karla Velikého jako předka tamějších panovníků, a proto pro ně bylo nepřijatelné, aby byl říšským světcem. Cáchy jako město, kde byli korunováni králové a nyní proběhlo svatořečení, obdrželo rozsáhlá městská privilegia. Po urovnání říšské neutěšené situace vynaložil Barbarossa veškeré úsilí na plánování dalšího italského tažení zejména na jih k Sicílii. Tato výprava se chystala již od dob porážky Milána, a když v roce 1166 zemřel sicilský král Vilém I., vyhlídky se staly příznivějšími. Zároveň v rámci tohoto tažení zamýšlel podniknout vojenskou akci proti papeži Alexandrovi III., který se již vrátil z francouzského vyhnanství do Říma.

4.2.1. Italské tažení směřované proti papeži Alexandrovi III.

Císař nechtěl již výpravu dále odkládat a vytáhl na podzim roku 1166 se svým vojskem, které poprvé tvořili také žoldnéři. Museli se vydat jinou cestu

³⁹ JAMYSON, Evelyn, *Alliance of England and Sicily in the Second Half of the 12th Century*, In: *Journal of the Warburg and Courtauld Institutes*, 1943, Vol. 6, s. 20-32.

⁴⁰ OPLL, Ferdinand, *Friedrich Barbarossa*, s. 97.

⁴¹ MCGRANDE, Michael, 'O rex mundi triumphator': *Hohenstaufen Politics in a Sequence for Saint Charlemagne*, In: *Early Music History*, 1998, Vol. 17, s. 183-219.

než obvykle a vybrali si jako místo přechodu Tonalský průsmyk. Situace v severní Itálii a zejména v Lombardii se zásadně změnila od poslední císařovy návštěvy. K veronské lize se nyní připojovala i lombardská města. Finanční podporu získávali z Byzantské říše. Barbarossový plány tažení se uchýlily na obléhání města Řím. Během své cesty navštívil loajální města, kde donutil duchovní, aby složili würzburské přísahy, stejné které musela složit říšská knížata. Další cesta, kterou si vytyčil císař, vedla před jaderské pobřeží, zatímco legáti se vydali do střední Itálie, kde jim na cestách byli nápomocní obyvatelé Pisy. Městem odporu, na které císař narazil, byla Ancona, námořní město podporované Byzantinci. Císařská vojska 3 týdny obléhala město, když během toho přišla zpráva o vzpouře měst v Lombardii a vytvoření tzv. lombardské ligy. Toto uskupení bojovalo za obnovení starých svobod, které jim náležely před zásahem císaře.⁴²

Po seskupení lombardské ligy už nebylo možné císařovo tažení stáhnout. Zajistil si díky legátovi Hermannovi přízeň Pávie, jež se stala hlavní oporou císařské moci na italském území. Již zmíněné rozdělení císařských sil sklízelo své úspěchy. Velkého vítězství dosáhli legáti Rainald z Dasselu a Christian z Mohuče u Tuscula v roce 1167, kde porazili Římany. Císař zareagoval ukončením obléhání Ancony a vydal se na rychlý postup v tažení směrem na Řím. Situaci eskaloval Paschal III., který požadoval co nejrychlejší vyřešení papežského schizmatu. K císařskému tažení se připojil v červenci roku 1167 a doprovázel císaře k Římu. V následujících dnech se k císařskému vojsku přidaly také vítězné jednotky Rainalda a Christiana, a poté Fridrich zahájil útok na město. Boje probíhaly zejména v okolí chrámu sv. Petra, kde došlo ke zničení chrámu sv. Marie. Obyvatelé Říma se bouřili a označovali jako viníka útoku zejména papeže Alexandra III., proto byl papež nucen uprchnout do Beneventa, což znemožnilo Fridrichovi jednání s jeho osobou.⁴³ Barbarossa si nakonec Řím dokázal podrobit a uzavřel

⁴² http://www.regesta-imperii.de/regesten/4-2-2-friedrich-i/nr/1167-03-22_1_0_4_2_2_1086_1643.html, [cit. 28. 3. 2014].

⁴³ RAPP, Francis, *Svatá říše římská národa německého*, s. 140.

dohodu s obyvateli. Následně byl v chrámu sv. Petra dosazen na papežský stolec Paschal III., který korunoval královnu Beatrix na císařovnu. Řím se ocitl v německých rukou, ale ne na dlouho dobu. V srpnu 1167 nastaly komplikace před branami Říma, kde tábořilo císařské vojsko. Vypukla zde epidemie malárie⁴⁴, která zdecimovala císařská vojska včetně biskupů a knížat. Mezi oběti byl i kolínský arcibiskup Rainald, pražský biskup Daniel a mnoho z významných představitelů říšské moci.⁴⁵ Příčinou vypuklé epidemie byly zjevně letní vedra a vysoké znečištění vody. Počet obětí vzrostl až na 1000 mužů.⁴⁶ Nepřátelé císaře tvrdili, že se jedná o zásah boží.⁴⁷ Další císařovy kroky směřovaly do oblasti Monte Amiata.

Lombardané značně posílili a využívali císařovi momentální slabé pozice. Milánští se vrátili do zničeného města, ze kterého byli po císařské porážce vyhnáni. Město se stalo opět lombardskou metropolí a okamžitě posílení milánští obyvatelé společně s vojsky města Bergamo dobyli zpět hrad Trezzo. Oslabená císařská vojska byla nucena dát se na ústup. Jediným stálým útočištěm v severní Itálii bylo věrné město Pávie, které mu poskytovalo potřebnou pomoc a místo k odpočinku. Zde také Fridrich uspořádal veřejné shromáždění, kde uvalil klatbu na znepřátelená města, s výjimkou měst Cremony a Lodi.⁴⁸ Císař se chystal postavit na odpor lombardské lize. Absurdní bylo, že jeho oddíly byly velice slabé a prořídlé katastrofou před Římem, a proti němu stála silnější převaha spojeneckých měst. Zároveň propukly nepokoje na území Saska mezi vévodou Jindřichem Lvem a utvořenou aliancí skládající se z arcibiskupa z Magdeburku, durynského lankraběte Albrechta Medvěd. Situace se vydal uklidnit Christian z Mohuče a zažehnat tak vyhrocenou situaci v říši. Císař se musel spolehnout pouze na lombardské posily z měst Pávie, Novary a Vercelli.

⁴⁴ V některých zdrojích je objevuje jako původce epidemie mor.

⁴⁵ http://www.regesta-imperii.de/regesten/4-2-2-friedrich-i/nr/1167-08-02_1_0_4_2_2_1142_1697.html, [cit. 1. 4. 2014].

⁴⁶ OPLL, Ferdinand, *Friedrich Barbarossa*, s. 104.

⁴⁷ RAPP, Francis, *Svatá říše římská národa německého*, s. 140.

⁴⁸ http://www.regesta-imperii.de/regesten/4-2-2-friedrich-i/nr/1167-09-21_1_0_4_2_2_1169_1724.html, [cit. 1. 4. 2014].

Tyto oddíly však nestačily tlaku ligy a císař byl donucen se stáhnout z Itálie, avšak všechny průchodné průsmyky byly zablokovány. Ke konci roku 1167 se zhoršilo i postavení v Pávii a císař byl nucen z města odejít, avšak s sebou si vzal rukojmí z Brescie. Protištaufské sjednocení měst v severní Itálii vyvrcholilo spojenectvím Benátek, veronské ligy a lombardské ligy. Císař, který se dostal do svízelné situace, se snažil problémy řešit svoláním jednání, kde měly být vedeny rozhovory o ukončení schizmatu. Zde si Barbarossa vyjednal pouze doprovod do říše v osobě savojského hraběte Humberta. Západní alpské průsmyky mu byly touto dohodou otevřeny. Císař si však neodpustil popravu rukojmích odvedených z Pávie, což mu zkomplikovalo odchod z Itálie, ze které musel nakonec tajně uprchnout v přestrojení.⁴⁹

Došlo k naprostému zhroucení říšského systému správy v Lombardii. Pozice v německé části říše byly až na problém v Sasku konsolidovány. Císaři se velice hodily statky, které mu připadly po knížatech zahynulých u Říma. Mohl je nyní přerozdělit dle svého uvážení, jak se mu hodilo. Upevnil tak své teritoriální postavení. Barbarossa neustále usiloval o vyjednávání s Alexandrem III. Prostřednictvím jeho legátů došlo na další jednání s císařem, na kterých Fridrich vznesl požadavek na to, aby Alexandr III. umožnil korunovaci jeho druhorozeného syna a uznal svěcení Karla Velikého v době schizmatu, na oplátku císař měl uznat Alexandra III, jako právoplatného papeže. Alexandrovým důvodem k nesouhlasu byly zajisté požadavky na uznání svěcení. V těchto jednáních se projevila poprvé snaha císaře korunovat druhorozeného syna králem. Obdobně jako to učinil Konrád III. tak teď i císař Fridrich Barbarossa nechal zvolit v Bamberku v roce 1169 svého druhorozeného syna Jindřicha, který byl ve věku 4 let. Ke královské korunovaci došlo v Cáchách 15. srpna 1169. Nejstaršího syna Fridricha neshledával jako vhodného kandidáta, považoval ho za slabého.

⁴⁹ RAPP, Francis, *Svatá říše římská národa německého*, s. 140.

Po smrti Paschala III., o které se císař dozvěděl se zpožděním, byl zvolen v Římě v roce 1168 kardinály podporující schizma Kalixt III. Jeho pozice v Itálii byla však ještě slabší než jeho předchůdce a z obav ze vzpoury se usídlil ve Viterbu, v papežském paláci, který nechal vystavět jeho předchůdce Viktor IV.⁵⁰ Rozkol nadále eskaloval, když v roce 1170 definitivně ztroskotala jednání s papežem Alexandrem III. Od této doby je císařem nazýván vlastním jménem Roland a neměl by být dle něho nikdy uznán. Barbarossa odstraňoval proalexandrovsky orientované církevní představitele. Jedním z nich byl salcburský arcibiskup Adalbert III., jenž byl synem českého krále Vladislava II. Neuspokojivá situace na církevním poli donutila císaře svolat dvorský sněm do Fuldy v roce 1170, kde požadoval obnovení wüzburgských přísah jako reakci na nevydařená jednání s Alexandrem III. Barbarossa pomýšlel na spojení s Byzantinci, proto vyslal legáta Christiana k vyjednávání. Císař potřeboval spojence, jelikož situace v říšské Itálii se zhoršovala. Rozrůstal se spor s Benátkami a postup papeže Alexandra na stranu lombardské ligy také nevěstil nic příznivého. Došlo dokonce k úzké vazbě měst v oblasti Tanaro, kde vzniklo nové město pojmenované na počest Alexandra III. Alessandria. Město se dalo považovat za hlavní centrum ligy. Města se tak silně semkla a utvořila radu měst, která fungovala jako kolegia rektorů.⁵¹

Fridrich stále doufal, že se mu dostane podpory od Jindřicha II., avšak vztahy s Anglií se postupem času stále více ochlazovaly. Jindřich II nepostupoval v otázce schizmatu, tak jak si císař představoval. Anglický král stál nyní na straně Alexandra III., rozladěn současně situací, že jeho dcera Eleonora již neměla být skrze sňatek s císařovým synem Fridrichem manželkou říšského následníka. Později je proto Eleonora provdána za kastilského krále Alfonse VIII. S ohledem na tuto situaci se Barbarossa musel obrátit na francouzského krále Ludvíka VII. Císař nutně potřeboval nalézt spojence a doufal, že ujednáním smíru s Francií posílí svou pozici

⁵⁰ KOWALSKI, Jan Wierusz, *Encyklopedie papežství*, s. 89.

⁵¹ OPLL, Ferdinand, *Friedrich Barbarossa*, s. 123.

v Evropě. Výsledkem společného jednání byl zásah proti Brabantským, což byli žoldnéři, jež devastovali pohraniční oblasti. Stěžejní úspěch tohoto setkání bylo spřátelení obou vládnoucích rodů, Štaufů a Kapetovců, které setrvalo následující desítky let.⁵²

Všechna tato opatření směřovala k dalšímu italskému tažení, k jehož oznámení došlo na sněmu ve Wormsu v roce 1172. K jeho uskutečnění mělo dojít zhruba do dvou let. Již s předstihem vyslal císař legáta Christiana z Mohuče, který se snažil zažehnat konflikty především na území střední Itálie. Fridrich potřeboval zajistit tažení po finanční stránce, což se mu podařilo díky pozůstalým statkům a vymáhání tributu z Polska. Další otázkou bylo zajištění silného vojska, proto usiloval o podporu českých vojsk, které se osvědčili v tažení v roce 1158. Jednoznačně nejvěrnější vztah musel císař udržovat s hrabětem Humbertem, který mu zaručoval jediný průchod do Itálie. Císař nakonec vytáhl s vojskem podstatně slabším než v předcházejících úspěšných taženích do Itálie.

Na podzim 1174 se vydal přes Mont Cenis do Itálie. Na italském území se k císařskému vojsku připojily skromné posily z italských měst, především z Pávie. Po cestě si panovník podmanil města Turín a Asti a již na konci října bylo zahájeno obléhání Alessandrie. Ta byla od počátku hlavním cílem tažení, ačkoliv oficiálním důvodem bylo založení na říšském území bez vědomí císaře, ve skutečnosti mělo dobytí města především symbolický význam zlomení odporu italským měst, podporujících Alexandra III. Obléhání trvalo půl roku, během kterého se císař několika překvapivými útoky snažil město dobýt, avšak Alessandrie měla velice strategickou polohu, protože byla obklopena bažinami. Po poslední snaze o útok, jež se mu opět nevydařila, se stáhl zpět do Pávie. Avšak cestou narazil na nepřátelské oddíly, které se mu nepodařilo obejít, a neměl síly na otevřenou konfrontaci, proto došlo k uzavření tzv. míru z Montebella, který

⁵² http://www.regesta-imperii.de/regesten/4-2-3-friedrich-i/nr/1171-02-00_1_0_4_2_3_143_1918.html, [cit. 1. 4. 2014]

představoval první ústupek ze strany císaře. Krátce po uzavření míru se zdálo, že zápas o moc v Itálii se chýlí ke konci, neboť císař rozpustil své vojska a oddíly ze ligistických měst se vrátily domů.

Situace v Itálii se začala měnit, když města opět dostala strach ze sílícího Milána a začínala se obracet na císařovu pomoc. Barbarossa se snažil vyjednávat, avšak požadoval zničení Alessandrie. O rok později se rozhodl vyslat svá vojska opět do boje proti Alessandrii. Soustředil se na malé vojenské operace a vyjednávání, což mu umožnilo usadit se v této oblasti okolo města a dohodnout se s Tortonou, díky které bylo upevněno mocenské postavení v okolí Alessandrie. V této situaci potřeboval císař německé říšské posily, proto se sešel v roce 1176 se svým bratrancem Jindřichem Lvem. Welf požadoval za vojenskou pomoc od císaře správu nad městem Goslar. Fridrich to jednoznačně zamítl návrh, proto mu welfský vévoda odmítl poskytnout požadované vojenské posily. Obdržel vojenské oddíly pouze od kolínského arcibiskupa Filipa, v čemž italská města viděla hrozbu, a proto se postavila na odpor poblíž Legnana. Ligistickým oddílům, v jejichž čele stál Milán, císař dne 29. května 1176 podlehl.⁵³ Znamenalo to první porážku od tohoto uskupení měst, což mělo velký politický význam. Fridrich pocítil, že města semknutá do ligy nemůže porazit. Uznal, že musí zvolit cestu vyjednávání, s čím započal s cremonskými konzuly, kteří mu předložili návrh, jenž obsahoval záruku existence města Alessandrie. Císař učinil ústupek a s dohodou souhlasil. Veškerá jednání pak směřovala k možnosti vyjednávat s papežem Alexandrem III.

4.2.1.1. Jednání s papežem Alexandrem III.

Dietrich ze Silve-Bénite předložil návrh císaři jak ukončit schizma. Tyto spisy obsahovaly výzvu na zahájení jednání s papežem Alexandrem III., které bylo již přípustnější než dřív. Císař již nebyl v bližším kontaktu se vzdoropapežem. Po smrti Viktora IV. císař neudržoval významnější kontakty

⁵³ RAPP, Francis, *Svatá říše římská národa německého*, s. 141.

s jeho nástupci. S Kalixtem III. nepřišel již skoro vůbec do kontaktu. Všechny okolnosti směřovaly ke svolání kurie do Anagni, kde byla dojednána předběžná dohoda o ukončení schizmatu, po které toužili všichni církevní příslušníci. Dohody měly obsahovat kompromis z obou stran k provedení svěcení Karla Velikého a také dohodu o Matyldiných statcích, které měly být navráceny církvi. Dlouho se nemohli papežští legáti a císař domluvit na místě kongresu, kde by byl ztvrzen konec schizmatu. Definitivně bylo místo vybráno na sněmu ve Ferrare, kde se jednoznačnou volbou staly Benátky. Dne 24. července 1177 došlo ke konečnému smíru mezi císařem a papežem a nastalo tak ukončení osmnáctiletého schizmatu.⁵⁴ Z císaře byla sňata klatba a uzavřeno ještě šestileté příměří s lombardskou ligou a patnáctiletý mír se sicilským králem Vilémem II. Na Lateránském koncilu v roce 1179, kde došlo k ratifikaci benátských smluv, bylo nalezeno řešení, které mělo předcházet dalším rozkolům. Bylo dohodnuto, že v budoucnu smí být papež uveden do úřadu, pouze pokud získá dvě třetiny hlasů. V následujících letech se tento zákon osvědčil.⁵⁵

⁵⁴ http://www.regesta-imperii.de/registen/4-2-3-friedrich-i/nr/1177-07-25_1_0_4_2_3_511_2283.html, [cit. 1. 4. 2014]

⁵⁵ GELMI, Josef, *Papežové*, s. 113-114.

5. ZMĚNY V ŘÍŠSKÉ POLITICE

Následující kroky říšské politiky ovlivnil spor s Jindřichem Lvem. Fridrich po dlouhé nepřítomnosti v říši následkem bojů v Itálii musel znovu konsolidovat poměry na německém území. I když se císař neustále potýkal s rodovými potyčkami a musel usměrňovat chod říše, založil svou politiku na stabilním modelu tím, že rozvinul feudalismus ve větší míře. Lenní systém byl založený na vzájemném vztahu panovníka a leníka, který musel dodržovat své povinnosti v ochraně poddaných a naopak leník přispěl panovníkovy svými radami. Rozdělení říše na vévodství a v případě nutnosti na další menší části, příkladem může být rozdělení Bavorska či Saska, upevnilo celistvost celé říše. Říšská knížata měla v říši již dříve své pevné pozice a úlohy, avšak jejich moc značně vrostla za panování Fridricha Barbarossy. Povinností říšských knížat bylo již v dřívějších dobách účastnit se císařských tažení, za vlády Fridricha došlo k další změně. Knížata za jeho panování již odmítala podstupovat tyto cesty a často se stalo, že musel Barbarossa svá plánovaná tažení oddalovat nebo je vůbec neabsolvovat. Fridrich se je snažil donutit k účasti přísahami, avšak to nefungovalo pokaždé, proto se posléze v taženích především do Itálie začal spoléhat na žoldnéře. Mezi důvody, proč knížata nechtěla opustit svá vévodství, byla dlouhá nepřítomnost, který způsobovala mnohé konflikty a spory na územích říše.

Barbarossa prosazoval obratnou politiku založenou na vztazích mezi rody. Již od počátku své vlády se snažil usmířit si významné říšské rody, aby mohl rozšiřovat vliv na těchto území. Úspěšně prosazoval i sňatkovou politiku, když díky první manželce Adéle rozšířil svá rodová území okolo Švábska, poté druhá manželka Beatrix zajistila jeho dědičné nároky na Burgundské hrabství, které bylo důležitým územím při přechodu k alpským průsmykům. Cesty na sever Itálie podnikal císař stále častěji. Na území Lombardie po roce 1158, kdy pokořil Milán, říšskou správní síť, která fungovala několik let, dokud se města nezačala opět mohutně bouřit. Jelikož

císař byl zaměstnán problémy na italském území, snažila se říšská knížata z nepřítomnosti vytěžit svůj užitek. V říši tak panovaly neustálé rodové pletky, Fridrich však spoléhal především na welfské vévody strýce Welfa VI. a bratrance Jindřicha Lva, kteří tvořili silnou oporu jeho politiky.

5.1. Spor s Jindřichem Lvem

Fridrich od počátku své vlády se úzce vázal na Jindřicha Lva, kterému velice důvěřoval. K ochlazení vzájemných vztahů došlo po situaci vzniklé po jednání v Itálii na podzim 1174, kdy císař očekával pomoc vévodových vojenských oddílů při tažení proti Alessandrii, čemuž nebylo vyhověno. Císař to považoval jeho neochotu jako příčinu krachu jeho tažení, proto se rozhodl k odplatě. Po jednání s kurii a dohodě s papežem nechal sesadit Jindřichovy věrné církevní představitele biskupa Gera z Halberstadtu a arcibiskupa Balduina z Hamburku. Vzniklou situací byla podpořena znepřátelená knížata, které zahájila odpor v Sasku, v jejichž čele stanul biskup Ulrich a na Jindřicha v roce 1177 uvalil církevní klatbu. Situace se nadále komplikovala, svou úlohu hrál i Fridrichův strýc Welf VI., který nejprve podstoupil jednání s císařem, neboť Barbarossa požadoval po Welfu VI. navrácení italských říšských lén za finanční odškodnění. Zároveň Welf VI. uzavřel dohodu s Jindřichem Lvem, jemuž přislíbil přenechání statků v jižním Švábsku. Nyní se na sněmu v Ulmu v roce 1178 Welf VI. postavil na stranu císaře a stvrdil jejich dohodu. Za odevzdaná italská říšská léna mu navíc císař přidělil jiné říšské statky. Na následující sněm do Wormsu 1179 byl předvolán i Jindřich Lev, aby znovu přednesl své stížnosti, které již dříve zmínil. Jelikož se nedostavil, bylo mu pohroženo další klatbou. Spor se táhl bez výsledku až do června 1179, kdy byl svolán sněm do Magdeburgu, kam se vévoda opětovně nedostavil, čímž docílil uvalení soudní klatby, která zatím nabývala nižší hodnoty.⁵⁶ V případě dalšího neuposlechnutí soudu by byla uvalena vyšší soudní klatba v rozmezí jednoho roku. Zároveň markrabě Dietrich II. ho obvinil ze

⁵⁶ MÜLLER, Helmut M, *Dějiny Německa*, s. 48.

zemězrady a vyzval k zahájení soudního procesu. Vévoda se obrátil s žádostí na císaře o odvolání soudu, ten však požadoval sumu pět tisíc hřiven stříbra, čímž prakticky ukázal, že Jindřichův osud je mu nyní lhostejný.⁵⁷ Naopak císař využil Jindřichovy neposlušnosti jako lenního pána a prosazoval odejmutí říšských statků, z důvodu porušování lenního práva pohrdáním říšským sněmem. V lednu roku 1180 byl tento proces dokončen ve Würzburgu, kde se sešel říšský sněm, jenž došel k závěru, že pro urážku císařského majestátu byla vévodovi odebrána říšská léna vévodství saské a bavorské.⁵⁸ Území Saska se rozhodl císař nejprve nechat je pro sebe, aby vyřešil dlouhodobé spory, které zde panovaly, Poté rozhodl v Gellhausenské listině 13. dubna 1180 o rozdělení Saska na Vestfálsko a Engern.⁵⁹ Tento krok měl zabránit mocenskému vzestupu Saska v budoucnu, k čemuž dříve projevily své předpoklady. Bavorsko bylo stejně tak rozděleno později. Štýrsko se stalo samostatným vévodstvím a jádro bavorských zemí bylo propůjčeno falckraběti Otovi z Wittelsbachu.

Svou situaci Jindřich Lev zlepšil v bojích v okolí města Halberstadt, které bylo později vypáleno. Biskup Ulrich pocházející odtud byl uvězněn a k propuštění došlo, až když byla sňata církevní klatba z Jindřicha Lva a jemu přenechána halberstadtská léna.⁶⁰ Zákroky provedené proti Jindřichu Lvovi neunikly pozornosti zejména v Anglii, kde se těšil Jindřich oblibě díky smluvenému sňatku s Matyldou, což znamenalo, že byl zetěm anglického krále Jindřicha II. Příbuzenské vztahy mu zajišťovaly i podporu z Dánska, jelikož dcera Getruda byla oddána po smrti jejího prvního manžela Fridricha z Rothenburgu za dánského následníka trůnu Knuta. Tato spojení představovala obecnou hrozbu pro císaře.

V červnu byla v Řezně přesně po roce vyhlášena očekávaná stupňovaná klatba na Jindřichu osobu. Nyní se spor měl přesunout na bitevní pole.

⁵⁷ OPLL, Ferdinand, *Friedrich Barbarossa*, s. 136.

⁵⁸ http://www.regesta-imperii.de/regesten/4-2-3-friedrich-i/nr/1180-03-27_1_0_4_2_3_767_2538.html, [cit. 8. 4. 2014]

⁵⁹ RAPP, Francis, *Svatá říše římská národa německého*, s. 143.

⁶⁰ Tamtéž, s. 143.

Jindřich proto posiloval své vojenské síly pustošením říšských měst zejména Goslaru či Weissensee, čímž nabýval sebevědomí před střetem s císařem. Barbarossa se přesunul do oblastí největší podpory Jindřicha Lva především do Saska, kde stanovil welfovým stoupencům tři termíny k přejití na stranu císaře. Jindřichovi přívrženci této nabídky využili a ve větším množství přecházeli k císařskému vojsku. Tím se začala rozpadat silná welfská opozice v severním Sasku, ale Jindřich začal velice rychle ztrácet i své pozice v říši. Naopak císařova vojska sílila, ale i přesto neměl dostatek sil k prosazení své autority během jednoho tažení. V květnu roku 1180 doufal, že situaci s Jindřichem již vojensky vyřeší, proto vyrazil do Saska. Stále setrvávající město císařského odporu Lübeck se stalo místem střetu obou rivalů. Situace však nabrala nečekaných obrátek pro Jindřicha Lva, když se na stranu císaře postavil dánský král Waldemar I. Veliký, od kterého očekával pomoc především Jindřich, avšak faktem je, že dánský král byl říšským vazalem od roku 1162. Nyní bylo spojení ztvrzeno zasnoubením vévody Fridricha Švábského a dcery krále Waldemara. Tím se podařilo uspořádat císaři poměry v Sasku a dosáhnout tak obnovení říšské moci na celém území. Císař nyní požadoval stažení Jindřichových oddílů a definitivnímu ukončení sporu. Na dvorském sněmu v Erfurtu v roce 1181 se konečně objevil Jindřich u dvora v doprovodu Wichmanna z Magdeburgu a podrobil se s konečnou platností císaři. Z jeho majetku mu byly ponechány jen rodové statky. V rámci uvalených klateb na jeho osobu byl nucen odejít do vyhnanství, které bylo ještě doprovázeno nutností vykonat pouť do Santiaga de Compostella, španělského svatojakubského chrámu.⁶¹ Poté se uchýlil na anglický královský dvůr, kde pobýval několik let až do jednání v roce 1184, kdy císař pobýval na tažení v Itálii za účelem setkání s papežem.⁶² Zde na jednání s anglickým králem dospěli k císařovu slibu, že se Jindřich Lev bude moci vrátit do své vlasti.

⁶¹ OPLL, Ferdinand, *Friedrich Barbarossa*, s. 142.

⁶² RAPP, Francis, *Svatá říše římská národa německého*, s. 148.

5.2. Poslední tažení do Itálie

Po vyřešení říšských záležitostí, zejména sporu s bratrancem Jindřichem Lvem po roce 1180, se mohl císař naplno věnovat svému dalšímu italskému tažení. Situace v Itálii byla prozatím klidná, příměří s lombardskou ligou stále trvalo, i když se nezměnilo na regulérní mír, díky ustanovení Lateránského koncilu z roku 1179 byla města dle možností ve vyrovnaných vztazích. Po uzavření míru s papežem Alexandrem III. byl pověřen Christian z Mohuče, aby hájil císařovy zájmy na italském území. Ten se však dostal do konfliktu s Konrádem z Montferratu a byl zajat. Možných příčin konfliktu mohlo být několik, jedním z nich i těsná spolupráce montferratského rodu s byzantskou říší a pozdější sňatek Rainara z Montferratu s dcerou byzantského císaře Manuela. Na svobodu se Christian dostal v roce 1180 po zaplacení požadované sumy peněz a zřeknutí se svých pozic ve střední Itálii, čímž připravil císaře o těžce získaná území. V roce 1181 došlo ke změně obsazení papežského stolce, nástupcem Alexandra III. byl zvolen Lucius III., který patřil k hlavním poradcům Alexandra III.⁶³ Barbarossa hned následující rok vyslal své legáty k novému papeži, aby hájily jeho zájmy ohledně sporných Matyldiných statků, o které usiloval již Konrád III. Za přenechání požadovaných práv měla být nadále papeži a kardinálům vyplácena jedna desetina příjmů, které byly získány na území Itálie.⁶⁴ Císař navrhoval papeži osobní setkání.

Tento návrh se stal hlavním podnětem k dalšímu italskému tažení. Termín setkání byl stanoven na 29. června 1184 u Gardského jezera. Datum schůze se, jak už byli zvykem ve středověku, oddálil až na podzim téhož roku a legát papeže Sicard dohodl nové místo setkání, kterým měla být Verona. Císař cestou na místo určení navštívil lombardskou metropoli Milán, kde se setkal s anglickým poselstvem mířící do Verony, důvodem byla jeho informovanost o spojení s anglickým králem. Poté cestoval přes Pávii a Cremonu, až na podzim roku 1184 docestoval do Verony.

⁶³ GELMI, Josef, *Papežové*, s. 90.

⁶⁴ OPLL, Ferdinand, *Friedrich Barbarossa*, s. 146.

Společně s papežem se shodli na tvrdém postupu proti kacířům, což potvrdili vydanou bulou „Ad abolendum“, která předpokládala, že biskupové budou stíhat ve svých diecézích kacíře.⁶⁵ Poté zde papež také vznesl prosbu o pomoc ve Svaté zemi, kde sultán Saladin začal stále více expandovat. Císař reagoval příslibem jednání o zahájení křížové výpravy ihned po návratu do říše. Úspěšné rozhovory vedl i s anglickým poselstvem a povolil v následujícím roce návrat Jindřicha Lva do říše. Ke shodě ohledně Matyldiných statků však nedospěli, čímž nastala další vyhrocená situace s papežstvím, protože papež nevyjádřil souhlas ani s korunovaci následníka říšského trůnu, což Barbarossa očekával.

Císař začal intenzivně vyjednávat se sicilským králem Vilémem II. o sňatku císařova syna Jindřicha s Konstancí Sicilskou, dcerou Rogera II. Sicilského.⁶⁶ Zasnoubení bylo dohodnuto v Augsburgu v roce 1184, není nikde dochováno, zda o této dohodě papež věděl, ale poté co zjistil informace o zasnoubení, byl si vědom nebezpečí, a proto je zřejmé, že jednání ve Veroně nevyšla dle představ císaře. Další rozpory nastaly, když císař požádal papeže o vysvěcení nového trevírského arcibiskupa Rudolfa, což Lucius III. odmítl, jelikož si byl vědom, že by tím uznal zásahy císaře do církevních záležitostí. Fridrich opustil Veronu a další jednání přenechal na svém zmocněnci mohučském arcibiskupovi Konrádovi. Ubíral se k okružní jízdě po severní Itálii, poté se vrátil opět do Verony, kde se ani tentokrát neshodl s papežem, navíc ho zasáhla rodinná neštěstí v podobě smrti nejmladší dcery Anežky a následně smrt jeho manželky Beatrix na podzim 1184. Do konce tohoto roku zemřela ještě jeho další dcera zasnoubená s Richardem Lvím srdce, jejíž jméno se nedochovalo.

Při tomto pátém italském tažení již Fridrich udržoval řádné vztahy s ligistickými městy a zachovával klid v Lombardii. Ovšem začaly zde opět panovat obavy o vzestupu významu Milána jako lombardské metropole. Nejvíce na to upozorňovali obyvatelé Cremony, kteří nechtěli dopustit, aby

⁶⁵ GELMI, Josef, *Papežové*, s. 90.

⁶⁶ RAPP, Francis, *Svatá říše římská národa německého*, s. 147.

situace dospěla do minulé podoby, kdy byl Milán absolutní hegemonem v Lombardii. Na začátku roku 1185 byl císař poprvé přítomen na jednání lombardské ligy, kde došlo ke zvratu štaufské politiky, když císař uzavřel smlouvu s Milánem o spojení. Fridrich jim stanovil nízké roční poplatky a zajistil jim ochranu proti Pávii a přislíbil pomoc na znovuvybudování Cremy, na oplátku milánští přislíbili císařovi pomoc při prosazování práv na Matyldiny statky.

Po okružní jízdě po Lombardii nakonec dne 27. ledna 1186 došlo k uzavření sňatku Jindřicha VI. a Konstancie Sicilské a týž den byl císař slavnostně korunován arcibiskupem z Vienne. Jindřich se nyní více angažoval v Itálii a podařilo se mu stabilizovat situaci v její severní části. Problémem se stal nástupce Lucia III. Urban III., který se řadil mezi odpůrce štaufské politiky. Urban III. věděl, že sňatek se sicilskou dědičkou je nebezpečím pro samostatný papežský stát, který byl nyní obklopen říšskými vojsky.⁶⁷ Do konfliktu s papežem se dostal císař hned, když Urban III. vysvětil ve Veroně Folmara arcibiskupem v Trevíru, čímž zasáhl do vleklého sporu, protože v roce 1183 v Kostnici se císař zasadil o zvolení arcibiskupa Rudolfa.⁶⁸ Fridrich to považoval za veřejný odpor proti římskému císaři a rozhodl se pro odvetné kroky. Nechal uzavřít všechny alpské průsmyky pro dopravu a styk s kurií a syna Jindřicha pověřil zásahům proti církvi ve střední Itálii.⁶⁹ Po těchto nečekaných událostech měl císař potřebu vrátit se zpět na německé území, jelikož kurii sídlila nyní ve Veroně, Brennerský průsmyk nebyl bezpečný a díky neutěšené situaci s hrabětem Humbertem, císař nemohl projít ani západoalpskými průsmyky. Nakonec se vydal přes Lukmanský průsmyk zpět do říše. Otázka legitimacy trevírské volby se řešila delší dobu, nakonec papežští legáti Urbana III. naznačili ochotu přejít ke kompromisu.

⁶⁷ KOWALSKI, Jan Wierusz, *Encyklopedie papežství*, s. 90.

⁶⁸ http://www.regesta-imperii.de/regesten/4-4-2-papstregesten/nr/1183-05-25_1_0_4_4_2_58_1224.html, [cit. 8. 4. 2014]

⁶⁹ OPLL, Ferdinand, *Friedrich Barbarossa*, s. 162.

5.3. Třetí křížová výprava

Po návratu do říše se císař věnoval urovnávání říšských záležitosti. Zároveň ve Svaté zemi došlo k vzestupu moci sultána Saladina, který vedl intenzivní boj proti křesťanům v Levantě. Tato situace značně ovlivňovala chování nového papeže Řehoře VIII. vůči císaři. Jelikož se situace ve Svaté zemi rychle zhoršovala, až v červenci 1187 došlo k drtivé porážce západních vojsk u Hattínu a následně byly dobyty Akkon, Sidon a Bejrút. Řehoř VIII. byl nucen se obrátit na císařovu pomoc. Rozhodující byl obsazení Jeruzaléma a Božího hrobu muslimy v čele se sultánem Saldinem. Řehoř VIII. se ihned zasílal žádosti biskupům o osvobození Božího hrobu.⁷⁰ Fridrich již papeži Luciovi III. slíbil ochotu při pomoci osvobození Svaté země, proto byl nyní připraven podstoupit tuto pouť. Panovník nechtěl jednat nijak ukvapeně, a tak jednání o křížové výpravě nechal na svolaný sněm do Mohuče roku 1188, kde bylo dojednáno datum počátku tažení do Svaté země na den sv. Jiří, 23. dubna 1189. Místo setkání pro všechny účastníky výpravy za osvobození Božího hrobu bylo určeno Řezno. Nejspíše zde tedy přijal císař a jeho syn Fridrich Švábský znamení kříže. Ihned vyhlásil ochranu Židům, jelikož již z předchozích výprav byl seznámen s jejich utrpením během tažení.⁷¹

Císař si byl vědom, že před opuštěním říše musí stabilizovat vnitropolitickou situaci a zabezpečit své syny. To se stalo důvodem k povýšení syna Konráda na vévodu z Rotheburgu, a následně byla uzavřena svatební smlouva s kastilským králem Alfonsem VIII, podle níž si měl Konrád vzít kastilskou královskou dceru Berengarii.⁷² Dále synovi Otovi bylo uděleno v léno hrabství Lenzburg a roce 1188 se stal burgundským hrabětem. Konečně se dostalo císaři slibu korunovace jeho následníka

⁷⁰ http://www.regesta-imperii.de/regesten/4-2-4-friedrich-i/nr/1187-12-01_1_0_4_2_4_541_3116.html, [cit. 8. 4. 2014]

⁷¹ http://www.regesta-imperii.de/regesten/4-2-4-friedrich-i/nr/1187-12-00_2_0_4_2_4_543_3118.html, [cit. 10. 4. 2014]

⁷² http://www.regesta-imperii.de/regesten/4-2-4-friedrich-i/nr/1187-05-21_1_0_4_2_4_501_3077.html, [cit. 10. 4. 2014]

trůnu a jeho manželky od nového papeže Klimenta III., který vystřídal po krátké době Řehoře VIII.

Panovník také na sebe vzal plánování celé výpravy, takže se pokoušel zajistit si bezproblémový průchod do Svaté země. Zkušenosti nasbíral již za podniknuté výpravy po boku Konráda III. Chtěl se vyhnout problémům se zásobováním nebo místním potyčkám během cesty. Výpravu však zvolil vézt po souši jako již předcházející. Důsledně se věnoval plánování přípravě, aby propracoval tažení důsledněji, proto započal jednání s byzantským císařem Izákem a seldžuckým sultánem Arslanem Kiličem z Ikonía a v neposlední řadě se srbským knížetem Štěpánem Nemanjou. Zároveň vyslal své zástupce k vyjednávání do Uher, Byzantské říše a Konye. Po dlouhých, těžkých jednáních i dlouho odporující byzantské poselstvo přislíbilo snadný průchod přes bulharské průsmyky.

5.3.1. Cesta do Svaté země

Křížová výprava byla podniknuta ve dvou sledech. Jako první byl označován ten Barbarossy pozemní cestou, druhý vedli francouzský a anglický panovník, Filip II. August a Richard Lví srdce, kteří si vybrali námořní cestu. Říše byla po dobu nepřítomnosti císaře svěřena do rukou nástupce trůnu Jindřicha VI. Jeho druhý syn Fridrich Švábský se připojil k výpravě. V Mohuči se shromáždilo obrovské vojsko čítající kolem sta tisíc poutníků, což se dochovalo v dobových pramenech, skutečná čísla mohou být o mnoho jiná.⁷³ Větší počet říšských knížat ovšem přijalo kříž, ale na cestu se skutečně nevydalo, mezi ty patří např. český kníže Konrád Ota II, ale jinak české oddíly pod vedením Děpolda II. nechyběly. Celé vojsko se vydalo směrem na Uhry, kde bylo slavnostně uvítáno uherským králem Bélou III, který navíc poskytl na pomoc křížovému tažení cca. 2000 vojáků včetně svého mladšího bratra Gejzy. Průchod Uhrami byl tudíž bezproblémový, navíc zde křížáci doplnili své zásoby a ještě jim Béla III.

⁷³ OPLL, Ferdinand, s. 173.

poskytl své loďstvo, které využíval pro přepravu na Dunaji.⁷⁴ Dále vojsko pokračovalo na hranice s Byzantskou říší, kam císař podstupoval cestu na lodi po Dunaji, zatímco vojenské oddíly cestovaly po souši. V Bělehradě čekalo křižáky také vlídné přijetí, doposud výprava postupovala hladce bez jakéhokoli problému. Jedinou nepříjemností v průběhu cesty bylo občasné přepadávání křižáku nejspíše z řad Řeků. Na konci července 1189 doputovala vojska na srbské území, kde dohody stále zajišťovaly průchod bez komplikací. Na léčky a útrapy na cestách narazili až na byzantském území, navíc byzantský císař Izák změnil politiku během průchodu křižového vojska a rozhodl se vyjednávat se sultánem Saladinem. Barbarossovo poselstvo, které vyráželo v předstihu před samotným tažením, bylo uvězněno. Zvrat událostí přišel, když byl vyslán byzantský posel k císaři, který tlumočil Izákova slova o obavách z obelhání Konstantinopole křižovou výpravou.⁷⁵ Zde se objevila první hrozba pro křižové tažení. Císař si byl vědom, že nemá zajištěné zásobování a navíc se proti němu postavily byzantské oddíly, které však síle poutníků rychle ustoupily. Další cesty směřovaly do města Filippopole, které již bylo vybydlené při příchodu křižáků, jelikož obyvatelé ze strachu raději utekli. Zde si vybudoval císař základnu, aby mohl zajistit zásobování a zajistit další průchod bez konfrontace s Byzantinci. Začal spřádat plány o útoku na Konstantinopol, o čemž uvědomil Jindřicha VI., aby mu pomohl námořní cestou zprostředkovanou italskými městy. Tuto akci však bral jen jako vedlejší, hlavní záměry se upínaly nadále na křižovou výpravu. Avšak Béla III. reagoval na tuto událost vysláním poselství, ať se jeho uherská vojska vrátí domů, jelikož by to mohlo ohrožovat prozatímni dobré vztahy Uher a Byzantské říše.⁷⁶ Křižácké oddíly plenily okolí, během čehož pronikly až do Makedonie a získaly spojence z řad Bulharů. Císař Izák pod hrozbou dobytí Konstantinopole nakonec přišel s návrhem vyjednávání, které nakonec

⁷⁴ SWEENEY, James Ross, *Hungary in the Crusades, 1169-1218*, In: *The International History Review*, October 1981, Vol. 3, No. 4, s. 467-481.

⁷⁵ SOUKUP, Pavel, s. 23.

⁷⁶ SWEENEY, James Ross, *Hungary in the Crusades, 1169-1218*, In: *The International History Review*, October 1981, Vol. 3, No. 4, s. 467-481.

dopadlo velice příznivě pro křižáky, protože Izák se zavázal k podpoře křižové výpravy.⁷⁷ Tím pádem sešlo z původního návrhu zaútočit na Konstantinopol a křižáci pokračovali dále do Svaté země.

Po Fridrichově počínání proti Izákovi se začal sultán Saladin obávat císařovy síly.⁷⁸ Barbarossa se projevoval jako schopný vojevůdce se silnou armádou, a proto právem Saladin viděl statného soupeře v jeho osobě. V dalším roce tažení konečně byly přeplaveny všechny lodě do Malé Asie na území ovládané Seldžuky, kde čekala křižáky strastiplná cesta v suchých oblastech. V tomto období je díky horkému počasí a nepříznivým podmínkám trápil především hlad a nedostatek vody. Navíc dohody se sultánem Aslarem Kiličem nebyly naplněny z důvodu komplikované vnitropolitické situace. Na seldžuckém území se o samovládu přetahovaly Kiličovi synové, mezi které byla říše rozdělena na přání Kiliče. Nejúspěšněji si počínal Kubt-ad-Dín zvaný také Malik neboli král, který sesadil samotného Kiliče a prosadil se mezi bratry. Bezpečný průchod křižáckých oddílů neměl být zajištěn, což poznaly u hlavního města Ikonía, kde se proti Barbarossovou křižáckému vojsku postavily seldžucké oddíly. Strhla se první větší bitva, ve které Barbarossa nedisponoval zrovna silnou armádou, naopak jeho muži byli vyčerpaní cestou v nehostinných podmínkách, i přesto se podařilo křižáckému vojsku bitvu 18. května 1190 vyhrát. Následující hladký průběh poutě do Svaté země zajistila seldžucká rukojmí a průvodci. Na konci května konečně křižáci dosáhli křesťanského území, což značně rozveselilo všechny účastníky. Cesta dále vedla údolím řeky Salef. Jedinou překážkou tažení již bylo tamní letní horké počasí, na které nebyli poutníci výpravy zvyklí. Císař si chtěl cestu zkrátit přes řeku Salef a rozhodl se ji přebrodit na svém koni, avšak nešťastnou náhodou spadl z koně a v divoké horské řece se utopil. Zde se historické prameny poněkud rozcházejí. Další možnou příčinou smrti je, že se císař chtěl v horské počasí

⁷⁷ OPLL, Ferdinand, 176.

⁷⁸ BRAND, Charles M, *The Byzantines and Saladin, 1185-1192: Opponents of the Third Crusade*, In: *Speculum*, April, 1962, Vol. 37, No. 2, s. 167-181.

zchladit ve zmíněné řece a tepelný šok způsobil jeho náhlou smrt. Císař byl ústřední postavou celého tažení, získal si autoritu celé armády a na svůj věk byl zřejmě mimořádně vitální. Do vysokého věku byl schopen efektivně vézt křížovou výpravu, proto také jeho smrt otřásla celým tažením. Mezi křižáky zavládli rozpaky a hlavně smutek. Mnozí z nich neviděli další smysl, proč pokračovat v tažení, bez svého vojevůdce, někteří to snad považovali i za boží znamení.

Fridrich položil dobré základy na znovudobytí Svaté země, avšak jeho smrt plány naprosto změnila. Mnoho účastníků výpravy se rozhodlo vrátit zpět domů, větší část si však zvolila za nového vůdce výpravy Fridricha Švábského. Ti nabalzamovali tělo císaře a rozhodli se ostatky vézt sebou do Svaté země, kde bylo nejspíše jejich záměrem jej pochovat v chrámu Božího hrobu.⁷⁹ Výprava se 14. června rozdělila tak, že hlavní síly armády podnikly cestu na lodích, zatímco Fridrich Švábský se rozhodl podstoupit dále cestu po souši. Vnitřnosti císaře byly nejspíše pohřbeny v průběhu cesty v chrámu sv. Petra a Sofie na území Tarsu. Nyní se vojsko opět rozdělilo, avšak Fridrich Švábský pokračoval i tentokrát po souši s hrstkou bojovníků, které zasáhla úplavice a malárie, kterou se nakazil i sám vévoda. Oslabené zbytky armády dosáhly města Antiochie, kde byli přijati knížetem Bohemundem III. Další rána úplavice zasáhla krátce po příchodu do města. Za oběti padli např. biskup Gottfried z Würzburgu či bádenský markrabě Hermann, což způsobilo další odchod z řad křižáků domů. Fridrich Švábský dále podstoupil cestu do Tyru, kde se udává, že byly zřejmě pochovány ostatky císaře, avšak historické prameny se neshodují. Je také možnost, že vévoda ostatky dopravil až Akkonu, kam dorazil se svým prořídilým vojskem. Zde podlehl onemocnění i on sám. Jediný, kdo ještě mohl něco zmoci v křížové výpravě, byl Richard Lví srdce, jenž podstoupil výpravu v druhém pozdějším sledu společně s Filipem II. Augustem. Ten sice dorazil do Svaté země dříve, ale nedosáhl obratnějšího úspěchu v jednání se Saladinem

⁷⁹ http://www.regesta-imperii.de/regesten/4-2-4-friedrich-i/nr/1190-07-00_1_0_4_2_4_901_3471.html, [cit. 16. 4. 2014].

jako Richard, který po obléhání Akkonu v roce 1191 nakonec dosáhl uzavření příměří na dobu tří let, avšak Boží hrob nebyl osvobozen, a tak výpravu nelze považovat za úspěšnou.

5.4. Situace v říši po smrti Fridricha Barbarossy

Smrt císaře, který již ve své době patřil k nejmocnějším císařům středověku, zanechala hluboký dojem, jelikož ho potkala náhlá smrt na velké cestě na pomoc východnímu křesťanskému světu. Nástupnictví na říšský trůn bylo však určeno již před Barbarossovým odjezdem na křížovou výpravu. Svého syna Jindřicha VI. velice dobře připravil na vládnutí v římské říši. Dostalo se mu kvalitního vzdělání, díky kterému plyně mluvil francouzsky a latinsky. Také nabyl mnoho zkušeností od svého otce, který byl velice zdatným politikem i vojevůdcem. Brzy po nástupu na královský trůn se zaměřil na Sicílii, která mu připadla po sňatku s Konstancíí. Problémem byl odpor Normanů, kteří nechtěli, aby v jejich čele stál král německého původu, proto si zvolili svého vládce Tankreda, což byl nemanželský vnuk Rogera II.⁸⁰ Jindřich plánoval svržení Tankreda, plány mu však zkřížil u Neapole papež Celestin III., který po neshodách sice korunoval na Jindřicha na císaře, avšak neustále se snažil udržet si na své straně Sicílii v rámci dohod s Tankredem. Papežství vidělo silnou oporu v Sicílii již v dřívějších dobách za života Fridricha Barbarossy. Jindřichovi se však povedlo uvrhnout u Vídně do zajetí anglického krále Richarda Lví srdce, když se vracel ze Svaté země. Propuštěn byl až za velkou sumu výkupného, kterou využil Jindřich na svou finančně náročnou politiku. Peníze využíval především na udržování početné armády, díky které dosáhl v roce 1194 sicilské korunovace.⁸¹

⁸⁰ HALLER, J, *Kaiser Heinrich VI*, In: *Historische Zeitschrift*, 1914, Bd. 113, H. 3, s. 473-504.

⁸¹ RAPP, Francis, *Svatá říše římská národa německého*, s. 154.

6. ZÁVĚR

Cílem mojí práce bylo vystihnout všechny důležité momenty vlády Fridricha Barbarossy. Díky velkému množství literatury a mnoha studiím věnujícím se těmto částem německé historie jsem mohla dobře zpracovat zadané téma. Nejvýznamnější panovník Svaté říše římské již od útlého věku začal být velice politicky aktivní, proto také svou obratností dokázal sjednotit říši a vyřešit spory trvající desítky let.

Fridrich nastoupil na trůn v období dlouhodobých konfliktů mezi rody Štaufů a Welfů, římská říše byla tím pádem rozpolcená a oslabená z pohledu zahraničních sousedů. Při zvolení nového krále Fridricha Barbarossy se kladl velký význam na jeho původ smíšený z rodu Štaufů po otci a Welfů po matce. Říšská knížata s ohledem na tento fakt doufala, že tím se konečně situace v říši ustálí. Od roku 1152 vzal Fridrich veškeré problémy do svých rukou a říše začala jen vzkvétat. Oplýval diplomatickým umem, díky kterému konsolidoval říši během několika let. Projevil se i osobností velkého vojevůdce v mnohačetných taženích na italské území, které bylo jeho cílem po celou dobu vlády. Chtěl, aby severní část Itálie připadla k říši těsně a patřila pod důslednou štaufskou správu. Po úspěchu v Lombardii nastaly komplikace při volbě nového papeže, které zapříčinily dlouholetý konflikt císaře s papežstvím. Alexandr III. stál v silné opozici proti štaufskému panovníkovi a společně s nespokojenými městy v severní Itálii se postavil na odpor proti štaufské moci. Císařova úspěšná politika se tak značně oslabila a panovník byl nucen podstoupit vleklé boje proti především lombardským městům v čele s Milánem. Fridrichovi se nedostávala velká pomoc od říšských knížat, která zájmy v bojích ztratila a raději si chránila svá území v říši. Fridrich možná proto neukázal svou převahu jako v dřívějších bojích vedených na tomto území a byl nucen přistoupit na mír. Pro Barbarossu to znamenalo velkou prohru a zklamání, jelikož nedodržel sliby a cíle, které si stanovil a musel uzavřít příměří se svým největším rivalem papežem Alexandrem III.

Tato osobní prohra znamenala pro Fridricha nutnost navrácení do říše a znovuoobnovení v otázce konsolidace vztahů v říši. Prosadil si zde opět svou autoritu po dlouhé nepřítomnosti a obratně pokořil všechny, co mu dříve odporovaly jako např. Jindřich Lev. V tuto chvíli Fridrich nehájil žádné ústupky vůči rodině a striktně se postavil proti svému bratranci. Docílil odejmutí lén a vyhnanství na tři roky. Moc císaře opět nabírala na své síle. Událostmi v Jeruzalémě, kde se začali rozpínat muslimové, byl Fridrich pobízen Luciem III. k uspořádání křížové výpravě. Když situace po bitvě u Hattínu byla již neúprosná, začal třetí křížovou výpravu připravovat. Zde se ukazují opakovaně vojevůdcovské schopnosti Fridricha a jeho pečlivost a rozvážnost při plánování výpravy. Neoponechal nic náhodě a vyjednal si průchody říšemi, tak aby byla jeho výprava podporována a byly jim poskytnuty zásoby. Můžeme předpokládat, že měl velkou autoritu mezi svými oddíly, jelikož mu nikdo neodporoval a o po jeho smrti část vojska obrátila svou cestu zpět domů, neboť se domnívala, že bez jejich pána a vůdce již není možné dobýt Svatou zemi zpět.

7. SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ A LITERATURY

7.1. Prameny

Letopis Vincenciův a Jarlochův, Praha 1957.

7.2. Monografie

ANSBERT, *Třetí křížová výprava dle kronikáře Ansberta: historie o výpravě císaře Fridricha sestavená jakýmsi rakouským klerikem, který se jí účastnil, jménem Ansbert*, Příbram 2003.

BERWINKEL, Holger, *Verwüsten und Belagern: Friedrich Barbarossas Krieg gegen Mailand, 1158-1162*, Tübingen 2007.

BLÁHOVÁ, Marie; FROLÍK, Jan; PROFANTOVÁ, Naďa, *Velké dějiny zemí Koruny české I. Do roku 1197*, Praha 1999.

ENGELS, Odilo, *Die Staufer*, Stuttgart 1994.

GELMI, Josef, *Papežové. Od svatého Petra po Jana Pavla II.*, Praha 1994.

KOWALSKI, Jan Wierusz, *Encyklopedie papežství*, Praha 1994

LAUDAGE, Johannes, *Alexander III. und Friedrich Barbarossa*, Köln 1997.

MUNDY, John Hine, *Evropa vrcholného středověku 1150-1300*, Vyšehrad, Praha 2008.

MÜLLER, Helmut M., *Dějiny Německa*, Praha 1999.

OPPL, Ferdinand, *Friedrich Barbarossa: císař a rytíř*, Praha 2001.

PLASSMANN, Alheydis, *Die Struktur des Hofes unter Friedrich I. Barbarossa nach den deutschen Zeugen seiner Urkunden*, Hannover 1997.

RAPP, Francis, *Svatá říše římská národa německého: od Oty Velikého po Karla V.*, Praha 2007.

TYERMAN, Christopher, *Svaté války: dějiny křížových výprav*, Praha 2012.

ŽEMLIČKA, Josef, *Čechy v době knížecí 1034–1198*, Praha 1997.

7.3. Odborné studie

BERNHEIM, Ernst, *Lothar der Sachse und Konrad III*, In: *Historische Zeitschrift*, 1876, Bd. 35, H. 2.

BRAND, Charles M, *The Byzantines and Saladin, 1185-1192: Opponents of the Third Crusade*, In: *Speculum*, April, 1962, Vol. 37, No. 2, s. 167-181.

HALLER, J, *Kaiser Heinrich VI*, In: *Historische Zeitschrift*, 1914, Bd. 113, H. 3.

JAMYSON, Evelyn, *Alliance of England and Sicily in the Second Half of the 12th Century*, In: *Journal of the Warburg and Courtauld Institutes*, 1943, Vol. 6, s. 20-32.

KOEPLER H., *Frederick Barbarossa and the Schools of Bologna*, In: *The English Historical Review*, October 1939, Vol. 54, No. 216.

MCGRANDE, Michael, *'O rex mundi triumphator': Hohenstaufen Politics in a Sequence for Saint Charlemagne*, In: *Early Music History*, 1998, Vol. 17.

SOMERVILLE, Robert, *Pope Alexander III and the Council of Tours (1163): A Study of Ecclesiastical Politics and Institutions in the Twelfth Century*, In: *The History Teacher*, November 1978, Vol. 12, No. 1.

SWEENEY, James Ross, *Hungary in the Crusades, 1169-1218*, In: *The International History Review*, October 1981, Vol. 3, No. 4.

8. RESUMÉ

The bachelor thesis deals with the most important acts of the Emperor Frederick Barbarossa. The most important ruler of medieval times made the ambivalent Roman Empire unified powerful Holy Roman Empire, which already did not show outwardly ancestral problems. He contributed also to extend the empire to the south to Italy. Prominent features are for him by his political and diplomatic skills in negotiations and military expeditions undertaken. Frederick was able to solve the political situation not large territory, to solve problems, not only in the Roman Empire and in Lombardy, but also in Bohemia and Poland. His deft steps managed to get support for their campaign or take advantage of the situation to strengthen its plans. Thanks leadership abilities were able to successfully route the Third Crusade, which however fell apart perhaps as a result of his death. He showed great vitality, however, when old age was able to successfully manage a huge army to the Holy Land.

The work is focused on the important steps emperor and an explanation of the position of the ruler to the papacy during the papal schism. The work is divided into four parts, the first of which deals with the onset of Hohenstaufen dynasty to power in the realm, the next chapter is devoted to the onset of Frederick Barbarossa, the royal imperial throne, and the subsequent campaign for imperial coronations. Another section discusses the many possible campaigns in Lombardy and the power struggle against Milan. The largest part of the work deals with analyzing conflict with Pope Alexander III. Occupy the conspiracy towns in northern Italy and the Lombard League alliance with the Pope, who led to the construction of the new city of Alessandria. In the final chapter I try to capture the changes made by Frederick the box and present the position of his conduct during the Third Crusade.